

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร)

ปริญญา

การจัดการทรัพยากร

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

People's Participation in Mangement of Community Forests: A Case Study of
Ban Na Thoi Community, Tambon Nam Thaeng, Amphoe Si Mueang Mai, Changwat
Ubon Ratchathani

นามผู้วิจัย นายปวิวัสส์ บุญรัมย์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์อภิวันท์ คำลังเอก, M.A.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์ปัสสี ประสมสินธุ์, Dr.rer.nat.)

ประธานสาขาวิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชนาถ มั่งคั่ง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วัน เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาทอย
ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

People's Participation in Mangement of Community Forests: A Case Study of
Ban Na Thoi Community, Tambon Nam Thaeng, Amphoe Si Mueang Mai,
Changwat Ubon Ratchathani

โดย

นายปรวิศัลย์ บุญรัมย์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร)

พ.ศ. 2552

ประวัติ บุญรัมย์ 2552: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ปรินญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร) สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์อภิวันท์ กำลังเอก, M.A. 95 หน้า

การศึกษาครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งครอบคลุม 3 วัตถุประสงค์ คือ ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของประชาชน ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน จำนวน 140 ครัวเรือน สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และค่าไค-สแควร์ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 44.3 ปี การศึกษาอยู่ในระดับไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกือบทั้งหมดประกอบอาชีพทำนา โดยมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 3,864.3 บาท ขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ยครัวเรือนละ 21.3 ไร่ ส่วนใหญ่ไม่มีสถานภาพทางสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.3 คน ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนเฉลี่ย 40.8 ปี ส่วนใหญ่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชน ประชาชนทั้งหมดได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยแหล่งข้อมูลมาจากหอกระจายข่าวมากที่สุด สำหรับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนและความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนพบว่า อยู่ในระดับมาก

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประชาชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการเข้าร่วมจัดการป่าชุมชน ซึ่งควรมีการรักษาและพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เพิ่มมากขึ้น โดยการจัดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง และมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงานและเป็นผู้นำประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมป่าชุมชนต่างๆ

Parawass Boonrom 2009: People's Participation in Mangement of Community Forests: A Case Study of Ban Na Thoi Community, Tambon Nam Thaeng, Amphoe Si Mueang Mai, Changwat Ubon Ratchathani. Master of Science (Resource Management), Major Field: Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Associate Professor Apiwan Kamlangek, M.A. 95 pages.

The objectives of this research on people participation in Ban Na Thoi community forest management were to study socio-economic conditions of the people, to study people's participation in management of community forest and to study an affective factors of people's participation in management of community forest. Primary data from a survey of 140 sample households were used. Statistical methods applied include average, percentage, and chi-square. The statistical significant level used was 0.05.

The results of this research found that most peoples on the study area were male with their average age of 44.3 years. Their educational levels were not higher than compulsory level (Grade 6). All most of their occupation was paddy cultivation. Their average annual household income was 3,864.3 bath. Their average size of land holding was 21.3 rais. Most peoples have no any social status. Their average household member was 4.3 peoples. Their average resettled period was 40.8 years. Most peoples have attended any forest resource training courses. All peoples received community forest information and village information tower was their main information source. Having knowledge of community forest and benefit expectation from community forest were at a high level.

Ban Na Thoi community peoples, whole view, had a high level of participation in community forest management. Factors that statistically significant in relating to community forest management participation of the peoples were period of living in the community, social status, experiences in forest resource training courses, having knowledge of community forest, and benefit expectation from community forest. The results indicated that Ban Na Thoi community peoples, realized and perceived that participation in community forest management was important. In order to maintain and develop the participation level of the peoples, should constantly have arrangement the training courses so that to supplement knowledge of community forest to the peoples by assignment local officers to coordinate the work and lead peoples to participate in any community forest activity.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีก็ด้วย ความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์อภิวันท์ กำลิ่งเอก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ผู้ทำให้ทั้งวิชาความรู้ และวิธีการทุกขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. ปัสสีย์ ประสมสินธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาชี้แนะแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ให้เกิด ความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งอาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้อันเป็นประโยชน์ยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ยังขอขอบพระคุณ นายศิริสิทธิ์ จรุงศรี เลขานุการเครือข่ายป่าชุมชนดงนาทาม ที่ให้ความรู้และคำปรึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา ตลอดจนช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกใน การเก็บข้อมูลชุมชน และขอบพระคุณประชาชนบ้านนาทอยที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล ส่งผลให้ วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบพระคุณบิดาและมารดา นายเกษม และนางกาญจนา บุญรัมย์ ที่คอยเป็น กำลังใจและสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้การสนับสนุน และให้กำลังใจ ประโยชน์ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบแต่ผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน หาก วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ทุกประการ

ปรวัสต บุญรัมย์

มีนาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
ขอบเขตการศึกษา	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	7
แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชน	15
ข้อมูลพื้นที่ศึกษา	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
กรอบแนวคิดในการศึกษา	29
สมมติฐานในการศึกษา	31
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	32
การเก็บรวบรวมข้อมูล	32
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	32
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	33
การวิเคราะห์ข้อมูล	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	38
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	38
ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	50
ส่วนที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	52
ส่วนที่ 4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	60
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	72
สรุป	72
ข้อเสนอแนะ	74
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	77
ภาคผนวก	83
ภาคผนวก ก ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง	84
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม	86
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	95

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ลักษณะพื้นฐานทั่วไปของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	41
2	อาชีพของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	43
3	รายได้ของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	43
4	การถือครองที่ดินของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	44
5	การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	45
6	มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	45
7	สถานภาพทางสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	48
8	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	48
9	การตั้งถิ่นฐานของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	48
10	ระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	49
11	การได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	49
12	การได้รับการฝึกอบรมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	49
13	ระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	50

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
14	ระดับความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง	51
15	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย จำแนกเป็นรายคำถาม	52
16	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย จำแนกเป็นรายด้าน	56
17	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา	57
18	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ด้านการวางแผน	57
19	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ด้านการลงทุนหรือปฏิบัติงาน	58
20	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ด้านการติดตามประเมินผล	58
21	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ในภาพรวม	59
22	ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า ชุมชนบ้านนาทอย	60

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
23	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	61
24	ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	62
25	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	63
26	ความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	64
27	ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาอาศัยในชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	65
28	ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	66
29	ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	67
30	ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	68
31	ความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	69

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
32	สรุปผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย	71
ตารางผนวกที่		
1	ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan	85

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	บันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วม	13
2	สถานที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา	25
3	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคมกับตัวแปรการมีส่วนร่วม	30

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และสัตว์ ป่าไม้ช่วยควบคุมระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมให้เกิดความสมดุล ช่วยรักษา เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของผิวดิน ช่วยควบคุมการดูดซึมน้ำและการเพิ่มปริมาณน้ำในดิน เป็นที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงสรรพสิ่งที่มีชีวิต เป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ นอกจากนี้ป่าไม้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ อีกมากมาย

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าป่าไม้จะมีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมากมาย แต่นุคคลบางกลุ่มก็มิได้ตระหนักในคุณค่าของป่าไม้ว่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน กลับมุ่งแสวงหาประโยชน์จากป่าไม้เพียงอย่างเดียวโดยมิได้คิดจะดูแล หรืออนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ตลอดไป ป่าไม้ไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพเท่านั้นแต่ป่าไม้ยังทำรายได้ให้แก่มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นการนำต้นไม้มาใช้ในการก่อสร้างเพื่อการพัฒนา การแปรรูปไม้เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ การถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยหรือ เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจต่างๆ การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนเพื่อทำที่พักตากอากาศ โรงแรม สนามกีฬา ธุรกิจอื่นๆ การบุกรุกทำลายป่าเพื่อหาผลประโยชน์ของมนุษย์ ทำให้จำนวนป่าไม้ลดลงอย่างมากมาย (นิวัติ เรืองพานิช, 2548) โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งเคยมีพื้นที่ป่าไม้ในปี พ.ศ. 2504 มีพื้นที่ป่าไม้ถึง 44.3 ล้านไร่ ต่อมาในปีพ.ศ. 2516 เหลือ 31.7 ล้านไร่ และในปีพ.ศ. 2549 เหลือเพียง 15.3 ล้านไร่เท่านั้น (สำนักงานเลขาธิการกรมป่าไม้, 2550)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สถานการณ์ป่าไม้ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอยู่ในภาวะวิกฤต ซึ่งหน่วยงานของรัฐ ได้มองเห็นปัญหาดังกล่าวและให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์ป่า โดยในปี 2532 ได้มีการยกเลิกสัมปทานการทำไม้ในป่าบก รวมทั้งได้มีการกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติใหม่ โดยกำหนดให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 25 ของพื้นที่ของประเทศ และยังสามารถนำแนวคิดเรื่องการจัดการป่าชุมชนมาใช้ โดยให้คนในชุมชนเข้ามามี

ส่วนร่วมในการจัดการป่าและร่วมรับผลประโยชน์จากป่า เป็นการให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้อนุรักษ์และบำรุงรักษาป่า มิใช่เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากป่าเพียงอย่างเดียว เป้าหมายของการดำเนินการคือ การให้ชุมชนสามารถพัฒนารูปแบบของตนเองในการจัดการ และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากป่าในการสนองความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนได้ และเพื่อให้ชุมชนร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่สืบไป (เยาวลักษณ์ อภิชาติवलลภ, 2531)

นอกจากนี้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกำหนดให้บุคคลมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2550) และเพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้รับการรักษาสิทธิและความคุ้มครองทางกฎหมาย ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงพยายามผลักดันให้มีการตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แต่จากการสำรวจพื้นที่ป่าไม้พบว่ามีความลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยที่จังหวัดอุบลราชธานีมีพื้นที่ทั้งหมด 9.8 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้เพียง 1.5 ล้านไร่ (สำนักงานเลขาธิการกรมป่าไม้, 2550) จากสภาพการลดลงอย่างต่อเนื่องของป่าไม้ทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่าไม้ของจังหวัดต้องดำเนินการแก้ไขตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เพื่อให้จังหวัดอุบลราชธานีมีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นด้วยการทำงานทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกองค์กรโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นหลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนของตนเอง โดยการส่งเสริมในรูปแบบของป่าชุมชนเพื่อให้ชุมชนดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน (สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี อ้างถึงในสมาพร ศิริลาภ, 2546)

ป่าดงนาทามเป็นป่าชุมชนใหญ่แห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้มีการรวมตัวกันของชาวบ้านจัดตั้งเป็นเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม โดยจุดเริ่มต้นของเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามเกิดขึ้นที่บ้านนาโพธิ์กลาง ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นชุมชนเล็ก ๆ อยู่ริมแม่น้ำโขงที่อาศัยอยู่กับป่ามานาน ชาวบ้านได้รวมตัวกันคัดค้านการบุกรุก การตัดไม้ทำลายป่า และการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม ในปีพ.ศ. 2535 ซึ่งทับซ้อนที่ทำกิน การรวมตัวทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เจ้าหน้าที่ป่าไม้และ

องค์กรพัฒนาเอกชน ในที่สุดได้มีการตกลงกันให้ชุมชนเข้ามาช่วยดูแลรักษาป่า และจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนที่บ้านนาโพธิ์กลางเป็นแห่งแรก ก่อนจะขยายไปจนครบ 9 หมู่บ้าน ในเขตตำบลนาโพธิ์กลาง และผลักดันสู่การเป็น “เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม” ระดับตำบลในปีพ.ศ. 2538

เนื่องจากพื้นที่ป่าดงนาทามมีพื้นที่กว้างขวางกว่า 50,000 ไร่ จึงได้มีการขยายเครือข่ายออกไปยังชุมชน ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ อีก 8 หมู่บ้าน และชุมชนตำบลสำโรง อำเภอโพธิ์ไทย อีก 4 หมู่บ้าน รวมเป็นเครือข่ายที่ครอบคลุม 21 หมู่บ้าน 3 ตำบล 3 อำเภอ รอบบริเวณผืนป่า ปัจจุบันมีแนวร่วมถึงมากกว่า 3,000ครัวเรือน ใน 36 หมู่บ้าน

ผลของความสำเร็จของเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามในการอนุรักษ์ป่าคือ ทำให้ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า และไฟป่าลดลง ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าอีกครั้งภายใต้กฎระเบียบร่วมกัน เป็นแบบอย่างของการบริหารจัดการองค์กร มีคณะกรรมการและผู้รับผิดชอบในแต่ละระดับ โดยให้อิสระแต่ละชุมชนในการจัดการกำหนดแผนงาน กฎระเบียบตามความเหมาะสม ซึ่งอาจแตกต่างกัน แต่คงอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดเดียวกันทั้งเครือข่าย ซึ่งผลจากความร่วมแรงร่วมใจส่งผลให้เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามได้รับ “รางวัลลูกโลกสีเขียว” ประเภทชุมชนในปี พ.ศ. 2543 เป็นการสร้างความเชื่อมั่นและเป็นกำลังใจในการร่วมปกป้องดูแลรักษาป่า และได้รับรางวัลสิปปนนท์ ในปี พ.ศ. 2550 จากการที่เครือข่ายป่าชุมชนแห่งนี้นำมาซึ่งการดำเนินงานที่ได้ผลดีอย่างต่อเนื่อง (สุภาภรณ์ วรพรพรรณ, 2550)

แต่อย่างไรก็ตามดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามนั้นประกอบไปด้วยชุมชนย่อย ๆ หลายชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนต่างก็ได้อิสระในการกำหนดแผนงาน กฎระเบียบตามความเหมาะสม ซึ่งอาจแตกต่างกันไป ชุมชนบ้านนาทอยก็เป็นหนึ่งในหลายๆ ชุมชนของเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามที่มีลักษณะการจัดการที่โดดเด่น และมีส่วนสำคัญที่ทำให้เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่คณะกรรมการตัดสินรางวัล ได้ลงมาประเมินความเหมาะสมของพื้นที่ (ศิริสิทธิ์ จรุงศรี, สัมภาษณ์)

บ้านนาทอย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2480 เดิมชื่อว่า บ้านร่องจานอุ่น ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ทางทิศเหนือจดกับบ้านดงบาก ทิศใต้จดบ้านดงสำโรงและบ้านไร่ศรีสุข ทิศตะวันออกจดบ้านหาด และทิศตะวันตกจดบ้านนาเลน ลักษณะของชุมชนบ้านนาทอย เป็นชุมชนที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาจากอดีตจนถึง

ปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้จากพิธีกรรมงานบุญที่จัดขึ้นในทุกๆ เดือน อาทิ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี่ บุญพระเวส บุญบั้งไฟ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน อาทิ งานหัตถกรรมทอผ้า ย้อมผ้า ทำกระสวย กี่กระตุก เป็นต้น วิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้มีความผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติมาช้านาน เมื่อก่อนมีสภาพแวดล้อมเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แต่เนื่องจากการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำไร่เลื่อนลอยซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ป่าไม้เสื่อมโทรมลง จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2542 จากการเล็งเห็นถึงสภาพที่เสื่อมโทรมของป่าไม้ ชุมชนแห่งนี้จึงร่วมมือกันจัดตั้งป่าชุมชนขึ้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดูแลรักษาฟื้นฟูป่าไม้ รวมทั้งได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามเมื่อปีพ.ศ. 2543 ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมด 943 คน จาก 202 ครัวเรือน และมีพื้นที่ป่าไม้ในความดูแลจำนวน 2,500 ไร่ (ชุมชนบ้านนาทอย, ม.ป.ป.)

ชุมชนบ้านนาทอยเป็นชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนไว้ได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันคนในชุมชนก็มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการได้อาศัยอยู่กินและใช้ประโยชน์จากป่า นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนบ้านนาทอยยังร่วมมือร่วมใจกันจนสามารถต่อสู้กับปัญหานายทุนที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ป่า อาทิ การรุกป่าอนุรักษ์เพื่อการเกษตร รวมทั้งความต้องการใช้พื้นที่ชุมชนบ้านนาทอยเป็นเขตทิ้งขยะของอำเภอ สิ่งสำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านนาทอยประสบความสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการกำหนดและวางแผนการจัดการต่าง ๆ ตลอดจนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบแผนของชุมชนอย่างจริงจัง (ศิริสิทธิ์ จรุงศรี, สัมภาษณ์)

จากลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนของประชาชนในชุมชนบ้านนาทอยในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อ.ศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ว่าอยู่ในระดับใดและปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งผลการศึกษานอกจากจะทำให้ทราบถึงสภาพทางเศรษฐกิจสังคม ระดับของการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนแล้ว ยังใช้เป็นประโยชน์ในการวางแผนจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตลอดจนเป็นข้อมูลพื้นฐานให้แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการกำหนดแนวนโยบายและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการจัดการป่าชุมชนและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน โดยศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ด้านการร่วมวางแผน ด้านการรวมลงทุนหรือปฏิบัติ และด้านการร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่บ้านนาทอยจำนวน 140 ครัวเรือน ซึ่งได้ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551-มกราคม พ.ศ. 2552

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงสภาพทางเศรษฐกิจสังคม ระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย รวมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานให้แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในการกำหนดแนวนโยบายและกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการจัดการป่าชุมชนและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของตนเองต่อไป

นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านนาทอย หนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ในการจัดการป่าชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน การมีส่วนร่วมด้านการลงทุนหรือปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผล

ประชาชน หมายถึง บุคคลที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่มีภูมิลำเนาและอาศัยอยู่บ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าที่รัฐเป็นเจ้าของและประชาชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ได้ร่วมกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ เพื่อให้สามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม หมายถึง ชุมชนที่อยู่ภายในและรอบเขตป่าดงนาทาม ที่ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในการจัดการป่าดงนาทาม โดยใช้แนวคิดการจัดการแบบป่าชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนต่างก็ได้อิสระในการกำหนดแผนงานกฎระเบียบตามความเหมาะสม ซึ่งอาจแตกต่างกันไปแต่คงอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดเดียวกันทั้งเครือข่าย ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 36 ชุมชน

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการตรวจเอกสารออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งประกอบด้วย

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีผู้ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมและสรุปไว้ดังนี้

อกิน รพีพัฒน์ (2527) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา การดำเนินการทุกอย่างเป็นเรื่องของประชาชนร่วมกันคิดขึ้นมาและร่วมกันดำเนินการมิใช่เป็นการให้คนภายนอกเป็นผู้กำหนด

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและเต็มที่ของกลุ่มคนผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรือการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องมือประกันว่าสิ่งที่มีผู้ได้เสียต้องการมากที่สุดนั้นจะได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการแท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอกัน

คันสนีย์ นิจนานิช (2542) ได้สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเข้ามามีบทบาทในการวางแผน การจัดการดำเนินงาน ควบคุมกำกับ ติดตามผลและรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพในสังคมหรือชุมชนนั้นอย่างมีศักดิ์ศรี การมีส่วนร่วมนั้นประชาชนจะได้รับการพัฒนาการรับรู้ สติปัญญา อันจะนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินการด้วยตนเองต่อไป

พัชรวิ ติโรรส (2546) สรุปว่าความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบัน คือ กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียมีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

Williams (1976) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นให้มีความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน เพื่อแก้ปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม โดยการสนับสนุนติดตามผลจากองค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

Betcher (1994) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน ปฏิบัติงาน และรับผลประโยชน์ของการพัฒนานั้นๆ การมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นเป็นการกระตุ้นให้ประชาชน ตระหนักถึงสถานการณ์ของตน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใต้การกำหนดและการดำเนินการของตนเอง

จากความหมายของการมีส่วนร่วมข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนร่วมกันทำกิจกรรมหรือโครงการใดๆ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะการเข้าร่วมจัดการตั้งแต่ การศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป้าหมายที่กำหนดไว้ประสบผลสำเร็จ

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) ได้สรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. ร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน/โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อแก้ไขและขจัดปัญหา ตลอดจนสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล ร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ทั้งของภาคเอกชนและภาครัฐบาล

อคิน รพีพัฒน์ (2527) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของประชาชน
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ผู้ที่เลือกแนวทางในการพัฒนาควรเป็นประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ไม่ใช่บุคคลภายนอก เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากร และศักยภาพของชุมชนนั้น

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงปฏิบัติกิจกรรมจะทำให้ประชาชนมีความผูกพันมากขึ้น และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกิจการและผลงานที่ปรากฏ

4. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเพื่อค้นหาข้อดี ข้อเสียที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้งานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

Cohen and Uphoff (1977 อ้างใน วีระวัฒน์ เต็มสันติกุล, 2551) ได้อธิบายและวิเคราะห์ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-making) ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ การริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วย การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่างๆ ประกอบไปด้วย ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุม และการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

สำหรับการศึกษารุ่นนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ อकिन รพีพัฒน์ เป็นแนวทางในการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการลงทุนหรือปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์ (2527) กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ความศรัทธาเชื่อถือต่อบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
2. ความเกรงใจต่อบุคคลที่เราเคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่ง
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530) ได้ศึกษาปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตัวเอง ที่สามารถจะช่วยตนเองพร้อมกับการช่วยผู้อื่นได้
2. หน่วยครัวเรือนมีความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมจะมีผลต่อการมีส่วนร่วม
3. การให้อิสระแก่กลุ่มชาวบ้านที่ร่วมตัดสินใจด้วยกันในกิจกรรมต่างๆ จะสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้าน
4. การตัดสินใจร่วมกลุ่ม ไม่ได้เป็นหลักการตามเหตุผลเชิงกำไรประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ หากแต่ตัดสินใจเข้าร่วมบนพื้นฐานคุณค่าอย่างอื่น ผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ตามมา

เกียรติศักดิ์ เรืองทองดี (2536) สรุปไว้ว่า World Health Organization ได้แบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้น ขึ้นอยู่กับประการแรก ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไป และประการที่สอง การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาส หรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองเห็นช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วม

3. ปัจจัยด้านอำนาจ ในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่คนในชุมชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

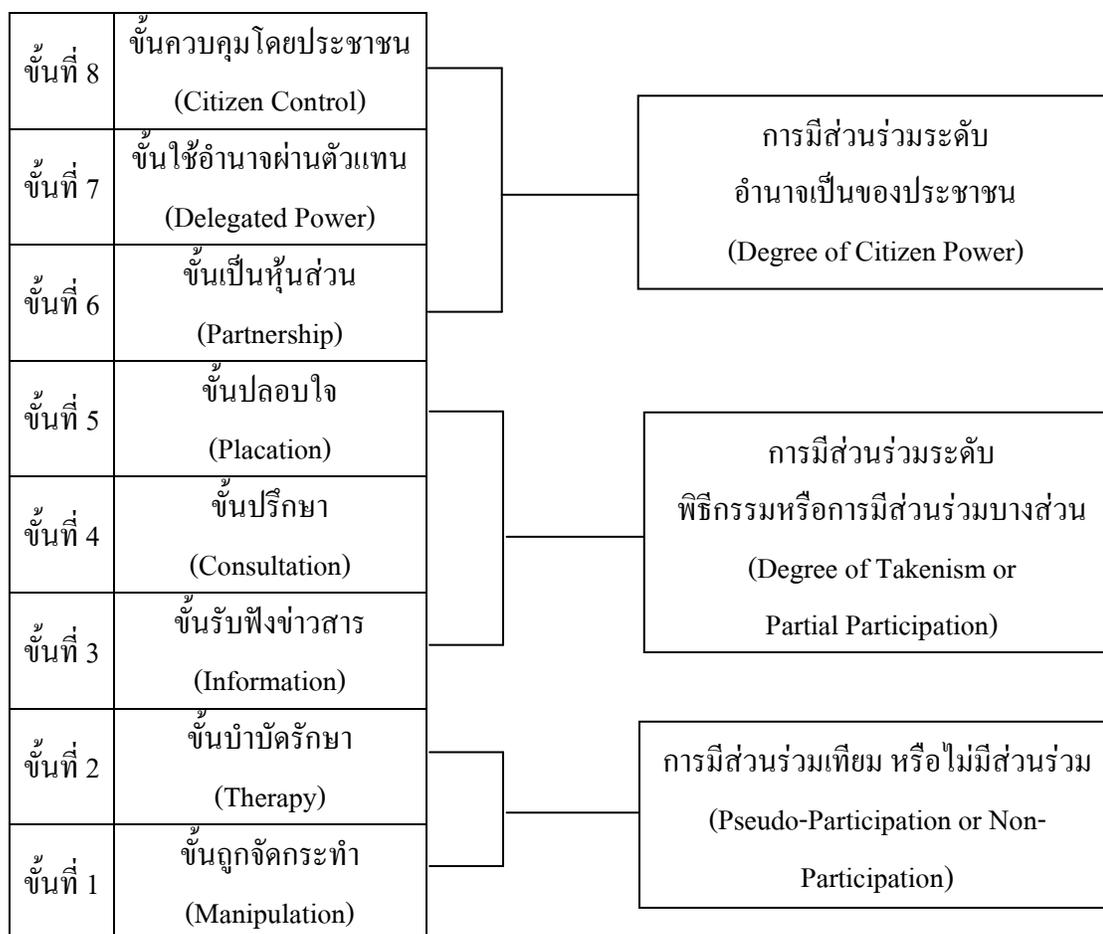
Cohen and Uphoff (1977 อ้างใน ศลิษา พึ่งแสงแก้ว, 2537) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพ รายได้ ทรัพย์สิน ระยะเวลาในท้องถิ่น พื้นที่ดินถือครอง และสถานภาพการทำงาน

Chapin (1997) ได้เสนอเรื่องชี้วัดระดับความร่วมมือของบุคคล หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยดูจากลักษณะต่างๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกของกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การบริจาคเงินทอง วัสดุสิ่งของ การเสียสละเวลา แรงงาน การเป็นสมาชิกของคณะกรรมการ และผู้ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยตรง

จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าการที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านใดด้านหนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งนั้น ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม

Amstein (1969) ได้เสนอการวัดระดับการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่เรียกว่า “บันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วม” ซึ่งสรุปและอธิบาย (ภาพที่ 1) ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 บันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วม

ที่มา: ดัดแปลงจาก Amstein (1969)

จากภาพที่ 1 ระดับล่างของบันได คือ (1) ขั้นถูกจัดกระทำ และ (2) ขั้นบำบัดรักษา ซึ่งทั้ง 2 ขั้นนี้ถือว่าเป็นไม่เป็นการมีส่วนร่วม ประชาชนจะไม่สามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดโครงการได้ ซึ่งเป็นหน้าที่สำหรับผู้นำหรือผู้มีอำนาจ ที่จะให้การศึกษา และให้ความช่วยเหลือกับผู้เข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น

ระดับกลางของบันได คือ (3) ชั้นรับฟังข่าวสาร และ (4) ชั้นปรึกษา ซึ่งถือเป็นระดับของสัญลักษณ์ที่ผู้มีอำนาจจะเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้ฟังและคิด แต่จะไม่มีอำนาจกระทำการใดๆ ส่วนขั้นที่ (5) คือ ชั้นปลอบใจ เป็นขั้นสูงสุดของระดับที่ผู้มีอำนาจรู้ถึงสิทธิในการตัดสินใจของประชาชน แต่ได้จำกัดอำนาจนั้นไว้

ระดับสูงของบันได คือ (6) ชั้นเป็นหุ้นส่วน ซึ่งประชาชนสามารถเจรจาต่อรอง และจัดการในการสับเปลี่ยนกับผู้มีอำนาจเดิม สำหรับ (7) เป็นขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และ(8) ชั้นควบคุมโดยประชาชน ซึ่งประชาชนจะสามารถใช้อำนาจในการตัดสินใจและการจัดการโดยสมบูรณ์

Kasperson and Breitbandm (1974) ได้เสนอการวัดระดับของการมีส่วนร่วม ซึ่งสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. พิจารณาจากการกระทำของแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่ม ซึ่งอาจจะทำให้การวิเคราะห์ หรือ ได้รับข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกแต่ละบุคคลในการมีส่วนร่วมนั้น จะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ กริยาที่ถือว่าเป็นส่วนร่วมก็คือกริยาที่มีการแสดงต่อผลของการกระทำนั้น โดยตรงของแต่ละบุคคล

2. จากความถี่หรือความหนาแน่นของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง มีระยะเวลาของการกระทำกิจกรรมที่ยาวนาน หรือมีความผูกพัน และมีแรงจูงใจในการกระทำ

3. พิจารณาจากคุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งพิจารณาจากผลและผลกระทบของการกระทำ เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถ ความคิดเห็นของผู้อื่น และมีการทำการประเมินผล

Chapin (1977) ได้เสนอการวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์การของชุมชนไว้ ดังนี้

1. มีความสนใจและเข้าร่วมประชุม ได้แก่ การให้ความสนใจ ติดตามข่าวสารต่างๆ ของส่วนรวม และการเข้าร่วมประชุม เสนอแนะต่างๆ ในที่ประชุมกิจกรรมของส่วนรวม

2. ให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือ เช่น การอุทิศเงิน เวลา ให้แก่ส่วนรวม
3. เข้าเป็นสมาชิกหรือกรรมการ ได้แก่ การอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของส่วนรวม โดยการสมัครสมาชิก หรือ เป็นกรรมการของชุมชน
4. เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ การยอมรับใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้มีอำนาจสั่งการ

แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชน

แนวคิดป่าชุมชน

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สามารถได้รับการจัดการภายใต้ระบบที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ ก็ได้รับประโยชน์จากป่าไม้ พฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ของมนุษย์จึงมีส่วนต่อการดำรงอยู่ของป่าไม้ จากการศึกษาที่ทรัพยากรป่าไม้สามารถอำนวยประโยชน์หลายๆ ด้านให้เกิดขึ้นต่อมนุษยชาติโดยส่วนรวม แนวความคิดในการรักษาป่าไม้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาและดำเนินการต่อเนื่องติดต่อกันมา และจากผลพวงของการขยายตัวของความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าไม้ที่ปรากฏอยู่ทั่วไป ได้ก่อให้เกิดแนวความคิดในการร่วมกันรักษาพื้นที่ป่าไม้ในรูปแบบใหม่ที่มีความสำคัญต่อผู้รับประโยชน์ที่ใกล้ชิดป่าที่สุด ซึ่งพึงพิงและอาศัยอยู่กับแหล่งป่าไม้ ให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาป่าที่ใกล้ ๆ หมู่บ้านเพื่อผลประโยชน์ของตน แนวคิดดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดรูปแบบการจัดการป่าไม้ในพื้นที่ขนาดเล็กที่เรียกว่า “ป่าชุมชน” (โกมล แพรกทอง, 2532)

เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ (2538) ได้ให้แนวคิดของป่าชุมชน ไว้ดังนี้

1. จากกระแสความคิดเกี่ยวกับการคงอยู่ของป่า ได้นำไปสู่แนวคิดป่าชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่ 2 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 ป่าอยู่ได้เพราะไม่มีคนทำลาย อาจเป็นเพราะว่าอยู่ห่างไกลชุมชน หรืออยู่ในที่สูงชัน หรือยากลำบากในการเข้าถึง ป่าแบบนี้รัฐจำเป็นต้องเข้าไปคุ้มครองดูแล แต่การคุ้มครอง

โดยรัฐฝ่ายเดียวในพื้นที่ขนาดใหญ่ในระยะยาวไม่ค่อยเป็นผล เมื่อมีความกดดันให้ใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจมากขึ้น รัฐก็จะไม่สามารถรักษาป่าไว้ได้ จึงต้องหาแนวร่วมจากชุมชน

ประการที่ 2 เพราะคนรักษาป่าจึงอยู่ได้ ชุมชนหลายแห่งได้รับบทเรียนจากอู่ทกภัยแล้งอย่างรุนแรงถึงกับต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน ไปสู่ที่ที่สมบูรณ์กว่าและรักษาป่าไว้ แต่ไม่ได้รับสิทธิอำนาจในการจัดการป่าจึงต้องการสิทธิ บางชุมชนไม่มีป่าหรือที่ป่าแต่ต้องการให้มีป่าสำหรับชุมชน

2. แนวคิดในเรื่องป่าชุมชนมีหลายกระแส ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และมุมมอง ได้แก่

2.1 ป่าส่วนที่ยังเหลืออยู่ก็เพราะคนช่วยรักษา แนวคิดนี้จึงมองป่ากับคนอยู่ด้วยกันไม่แยกกัน

2.2 ป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่ใช่ป่าชุมชน

2.3 พื้นที่ดินเป็นของรัฐได้ แต่สิทธิในการบริหารจัดการป่าและทรัพยากรต้องเป็นของชุมชน

2.4 การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นการดำเนินการโดยขบวนการทางสังคมของชุมชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนสรุปได้ว่า การดำรงชีวิตมนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะใช้ประโยชน์จากป่าได้ เนื่องจากป่าเป็นแหล่งปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์ แต่มนุษย์ต้องรู้จักที่จะใช้และรู้จักที่จะบำรุงรักษาป่าไว้จึงจะสามารถรักษาป่าไม่ให้หมดไปได้ โดยเฉพาะชุมชนที่อาศัยอยู่ในติดกับป่า หากใช้ประโยชน์จากป่าต้องรู้จักร่วมกันรักษาป่าของชุมชนไว้ด้วย เพื่อให้ป่าคงอยู่และสามารถอำนวยประโยชน์ในแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน ถือเป็น การอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับป่า

ความหมายของป่าชุมชน

ผู้วิจัยจึงได้ทำการรวบรวมและสรุปความหมายของป่าชุมชนได้ดังต่อไปนี้

ฉลาด รมิตานนท์ (2528) เป็นผู้ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับป่าชุมชนในยุคแรก เรียกแนวคิดนี้ว่า “ป่าไม้สังคม” (Social Forestry) ซึ่งเป็นการจัดการป่าไม้ที่กว้างขวางและครอบคลุมมากกว่าการจัดการระดับชุมชน คือ การใช้แนวคิดเรื่องสังคมในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้และชุมชน หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นวิธีการที่ตั้งอยู่บนฐานของกิจกรรมเกี่ยวกับสังคมและความผูกพัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการป่าไม้เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและชุมชนและได้กล่าวไว้ว่า

ป่าชุมชน คือ รูปแบบการใช้ที่ดิน ป่า และทรัพยากรต่างๆ จากป่าที่ชาวบ้านตามชุมชนในชนบทที่อยู่ในป่าหรือใกล้ป่าได้ใช้กันเป็นเวลานานแล้ว โดยมีระบบการจำแนกการใช้ที่ดิน ป่า และทรัพยากรต่างๆ มีอาณาเขตและกฎเกณฑ์การใช้เป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง พร้อมทั้งมีองค์กรชาวบ้านรูปแบบหนึ่งรับผิดชอบด้านการจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้าน อันเกิดจากการสะสมประสบการณ์แห่งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดและสะสมภูมิปัญญานั้นมาหลายชั่วอายุคน

โกมล แพรกทอง (2532) กล่าวว่า ป่าชุมชน หมายถึง รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์ดังกล่าว เป็นกำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน

อำนาจ คอวนิช (2532) ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนว่า เป็นป่าไม้ธรรมชาติหรือป่าที่ประชาชนได้ร่วมมือกันจัดทำขึ้นเพื่อให้ประชาชนในชุมชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งความหมายดังกล่าวเป็นแนวทางพัฒนาป่าไม้เข้ากับหลักเกณฑ์ของวนศาสตร์ชุมชนที่ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาป่าไม้ โดยเป็นความต้องการร่วมในกิจกรรมนั้นและมีความสำนักร่วมกันในการเป็นเจ้าของ มีความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ร่วมกันสร้างขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

เสนห์ จามริก (2536) กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นขบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนและ/หรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่งเพื่อทำการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมเนียมบนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

กรมป่าไม้ (2537) ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า หมายถึง พื้นที่ซึ่งได้รับการจัดการโดยขบวนการของป่าชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืน และได้สรุปสาระสำคัญของป่าชุมชนไว้ 3 ประการ คือ (1) ต้องมีพื้นที่เพื่อเป็นพื้นที่ที่ชุมชนจะเข้าไปจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน (2) ต้องมีขบวนการของชุมชนในการเข้าไปจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน (3) ต้องมีการใช้ประโยชน์จากป่าตามความประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

นิวัติ เรืองพานิช (2548) ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่า หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่ได้จัดแบ่งหรือกำหนดไว้ให้เป็นป่าของชุมชน มีการจัดการ โดยชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน ชุมชนสามารถนำทรัพยากรป่าไม้ไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายที่ชุมชนกำหนดได้โดยใช้หลักวิทยาศาสตร์ชุมชนในการจัดการ

จากความหมายของป่าชุมชนข้างต้นสรุปว่า ป่าชุมชนหมายถึงพื้นที่ป่าไม้ที่มีชุมชนอาศัยอยู่ในหรือรอบเขตพื้นที่ป่านั้น ได้ร่วมมือกันจัดการดูแลรักษาป่าไม้ให้สามารถยังประโยชน์แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อย่างยั่งยืน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบของป่าชุมชน

ป่าชุมชนได้มีวิวัฒนาการในประเทศไทยมาช้านาน มีวิธีการจัดการแตกต่างกันไประหว่างภูมิภาคต่างๆ ของประเทศโดยสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ สภาพเศรษฐกิจและนิเวศวิทยาของพื้นที่นั้นๆ สภาพการพึ่งพิงใช้พื้นที่ป่าไม้ของชุมชนจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามความจำเป็นจะต้องพึ่งพาป่า (โกมล แพรกทอง, 2532) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ไกลจากแหล่งป่าไม้ มีความขาดแคลนไม้ใช้สอยในลักษณะต่างๆ เช่น ไม้เพื่อการก่อสร้าง ไม้เพื่อพลังงาน มีการแข่งขันในการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ สูง แหล่งป่าไม้ที่จะมีขึ้นได้จึงเป็นแหล่งป่าไม้ที่ตั้งอยู่บนที่ดินซึ่งจะมีการควบคุมและคุ้มครองโดยหลายหน่วยงาน

2. ชุมชนที่อยู่ใกล้เขตป่าไม้ เป็นชุมชนที่มีการประกอบการเกษตรกรรมซึ่งอาจจะมีที่ดินไม่เพียงพอ มีความต้องการที่ดินเพิ่ม และในขณะเดียวกันได้อาศัยแหล่งป่าไม้ที่อยู่ใกล้เคียงเป็นที่พึ่งพิงทางด้านยารักษาโรค เป็นแหล่งจับน้ำ

3. ชุมชนที่อยู่ในเขตป่าไม้ เป็นชุมชนที่มีชีวิตพึ่งพิงกับพื้นที่ป่าไม้ มีความต้องการป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค แหล่งจับน้ำ

นอกจากนี้ยังได้แบ่งรูปแบบป่าชุมชนตามวัตถุประสงค์ในการรักษาพื้นที่ป่าไว้ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นป่าชุมชนที่ประชาชนได้รักษาพื้นที่ป่าไว้ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1.1 การอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณี

1.2 การอนุรักษ์ป่าไม้เป็นแหล่งจับน้ำ เป็นการรักษาป่าเพื่อเป็นแหล่งจับน้ำให้กับพื้นที่นา หรือพื้นที่ประกอบการเกษตรกรรมอื่นๆ หรือเพื่อป้องกันการพังทลายของดินที่จะชะล้างทรายเข้าสู่พื้นที่นา

1.3 การอนุรักษ์ป่าไว้เป็นเขตอภัยทาน เป็นพื้นที่ซึ่งห้ามล่าสัตว์

1.4 การอนุรักษ์พื้นที่เป็นที่พักผ่อน

1.5 การอนุรักษ์พื้นที่ไว้เป็นแหล่งอาหารและใช้สอยอื่นๆ โดยทั่วไปราษฎรจะรักษาป่าใกล้เคียงหมู่บ้านไว้เพื่อเก็บหาอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ ผลไม้ ยาสมุนไพร

2. ป่าชุมชนแบบพัฒนา เป็นผลอันเกิดจากการส่งเสริมให้สร้างป่าชุมชนขึ้นสำหรับหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่ชาวบ้านจะพึ่งพาอาศัยได้ เนื่องจากการขาดแคลนแหล่งป่าไม้ หรือแหล่งป่าไม้เดิมที่มีอยู่มีสภาพเสื่อมโทรมจนไม่สามารถที่จะอำนวยประโยชน์ได้ ป่าชุมชนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่จะมีรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับการใช้ที่ดินและสถาบันที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย เป็นป่าที่ได้รับการสร้างขึ้นในบริเวณที่ดินประเภทต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น ที่สาธารณะ ที่สองข้างทาง ที่อ่างเก็บน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในลักษณะต่างๆ เช่น ฟืน ถ่าน และเพื่อการซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใหญ่โต

2.2 ป่าโรงเรียน เป็นการปลูกป่าขึ้นในบริเวณโรงเรียน เพื่อการศึกษาทางด้านการเกษตร เพื่อการใช้ประโยชน์จากรายได้ที่มาจากการจำหน่ายผลผลิตจากต้นไม้ และเป็นอาหารกลางวันสำหรับเด็กยากจนในโรงเรียน

2.3 การพัฒนาวัดป่า เป็นการปลูกไม้ขึ้นบริเวณวัดหรือสำนักสงฆ์ เพื่อให้เกิดความร่มรื่นเหมาะกับการสงบทางด้านจิตใจ และใช้ประโยชน์จากไม้ในกิจกรรมของวัดซึ่งเป็นแหล่งรวมใจของประชาชนท้องถิ่นในพิธีเทศกาลทำบุญต่างๆ

2.4 การกันพื้นที่ดินไว้เป็นป่าจำนวน 20 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่จัดสรรที่ดิน เพื่อเป็นแหล่งใช้สอยของหมู่บ้านที่ได้รับการจัดสรรที่ดินตามมติของคณะกรรมการการจัดที่ดินแห่งชาติ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2499

2.5 การจัดการป่าของชาติให้เป็นป่าชุมชน ตามนัยมติของที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน ครั้งที่ 4/2530 เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2530 ให้กันพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ไม่เกิน 500 ไร่ และไม่ติดกับเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สำหรับเป็นป่าชุมชนโดยให้องค์กรของหมู่บ้าน ตำบล เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล เป็นผู้ดูแล

ส่วนป่าชุมชน (2537) ได้จำแนกรูปแบบของป่าชุมชนตามวัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์ของชุมชนได้ 3 รูปแบบดังนี้

1. ป่าชุมชนแบบอนุรักษ์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ การป้องกันภัยธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นป่าธรรมชาติ และในบางพื้นที่พบว่าเป็นป่าปลูก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งซบน้ำสำหรับอุปโภคและการเกษตรกรรม เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ หรือประกอบพิธีกรรมตามประเพณีและความเชื่อ เป็นแหล่งนันทนาการ และในบางครั้งยังมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะผลพลอยได้ คือ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ สมุนไพร ของป่า ไม้ฟืนและไม้ใช้สอย ลักษณะของป่าชุมชนแบบอนุรักษ์นี้ ได้แก่ ป่าซบน้ำ ป่าห้วยนา ป่าปลูก ป่าช้า วัดป่า ป่าอภัยทาน ป่าโรงเรียน และป่าในเมือง

2. ป่าชุมชนแบบเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในรูปแบบของผลผลิตจากต้นไม้และของป่า ส่วนใหญ่เป็นป่าปลูกและในบางครั้งพบว่าเป็นป่าธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรายได้ของชุมชนหรือเป็นแหล่งใช้สอยของชุมชน เช่น เก็บหาอาหาร ของป่า สมุนไพร ไม้ฟืน และไม้ใช้สอย ลักษณะของป่าชุมชนแบบเศรษฐกิจ ได้แก่ ป่าใช้สอยชุมชนและป่าเศรษฐกิจชุมชน

3. ป่าชุมชนแบบเอนกประสงค์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนทางด้านการอนุรักษ์และด้านเศรษฐกิจควบคู่กันไป มีทั้งป่าธรรมชาติและป่าปลูก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชนทั้งรูปแบบที่ 1 และ 2 รวมกันไป

ประโยชน์ของป่าชุมชน

ส่วนป่าชุมชน (2541) ได้แยกประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการดูแลรักษาป่าชุมชน ซึ่งสรุปได้ 4 ประการ คือ

1. ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์น้ำ ดิน สมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เป็นแหล่งกักเก็บน้ำจิตธรรมชาติสำหรับการอุปโภคบริโภค เป็นแหล่งรักษาสภาพแวดล้อม เป็นแหล่งพืชสมุนไพร และเป็นแหล่งกำเนิดวัตถุดิบของการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านต่างๆ ตลอดจนเครื่องมือใช้สอยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

2. ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติสำหรับบริโภคในชีวิตประจำวัน เป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่า แมลงต่างๆ และสัตว์น้ำนานา

ชนิด ซึ่งนำไปสู่การเป็นแหล่งอาหาร โพรตีนของชาวบ้านอีกทางหนึ่งและเป็นแหล่งรายได้เสริมของชาวบ้านในชุมชน

3. ประโยชน์จากเนื้อไม้ ได้แก่ เป็นแหล่งไม้เชื้อเพลิงสำหรับใช้หุงต้มในครัวเรือน เป็นแหล่งไม้ใช้สอยต่างๆ ของชุมชน และเป็นแหล่งรายได้ของชุมชน

4. ประโยชน์ที่ให้แก่สังคม ได้แก่ ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประโยชน์ในการสร้างพลังชุมชนจากการร่วมมือเพื่อจัดการป่าชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน

การจัดการป่าชุมชน

การจัดการป่าชุมชนจะมีความหลากหลายในรูปแบบของการจัดการ อันสืบเนื่องมาจากการยอมรับพื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนรวมของหมู่บ้าน และสืบเนื่องมาจากความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรของประชาชนที่ดูแลป่านั้นๆ และสืบเนื่องมาจากการมีกติกาและการควบคุมให้เป็นไปตามกติกาดังกล่าวเมื่อมีการฝ่าฝืน ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความยั่งยืนในการรักษาป่านั้นๆ ไว้เป็นของชุมชนแห่งนั้นๆ การจัดการป่าชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและยั่งยืน มีองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งสรุปได้ดังนี้ (โกมล แพรกทอง, 2532)

1. การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่า ประโยชน์ที่ต้องการจากป่าเป็นสิ่งกำหนดวัตถุประสงค์ในการรักษาป่าเหล่านั้นไว้ เช่น การใช้แหล่งป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร ซึ่งจะแปรผันไปตามสภาพสังคมในแต่ละภูมิภาค

2. การมีระเบียบและกฎเกณฑ์ เพื่อควบคุมกันเองระหว่างประชาชนในหมู่บ้าน การจัดการป่าชุมชนจะมีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่วางไว้เป็นที่ยอมรับของทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อมีการละเมิดจะมีการปรับหรือลงโทษตามกติกาที่ตกลงกันไว้

3. องค์กรประชาชน เพื่อดำเนินการจัดการป่าให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ของป่านั้นจะต้องมีองค์กรของประชาชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำขององค์กรที่จะดูแลส่วนดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน เช่น เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงสภาตำบลในบางพื้นที่

4. การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก การจัดการป่าชุมชนขององค์กรประชาชนในหมู่บ้าน จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น การสนับสนุนทางวิชาการ การสนับสนุน อุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็น เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชนได้ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการให้การคุ้มครองการดำเนินงานให้สามารถนำกฎหมายที่มีอยู่เข้ามาคุ้มครองรักษาสภาพป่าไว้ เช่น การประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า สวนรุกขชาติ วนอุทยาน นอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนในการให้ความรู้ และความเข้มแข็งในการดำเนินงานขององค์กรชาวบ้านให้สามารถดำเนินการจัดการป่าชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

โกมล แพรกทอง (2535) กล่าวว่า การจัดการป่าชุมชนเป็นการนำความรู้ทางด้านวิชาการ ป่าไม้และด้านอื่นๆ เข้าไปดำเนินการต่อป่าชุมชน เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการจัดการผลผลิตของป่าชุมชน ซึ่งเป็นการจัดการเพื่อบำรุงรักษาผลผลิตป่าให้มีความยั่งยืน และสามารถจำแนกการจัดการป่าชุมชนได้เป็น 4 ประการที่สำคัญ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การเพาะชำกล้าไม้ การจัดเตรียมกล้าไม้ องค์กรประชาชนที่รับผิดชอบจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิควิธีการและขั้นตอนต่างๆ คือ การเลือกชนิดพันธุ์ไม้ให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน และเหมาะสมกับท้องถิ่น

2. การปลูกป่าเป็นกิจกรรมปลูกป่าเพื่อทดแทนพื้นที่ว่างเปล่า หรือปลูกเสริมในป่าธรรมชาติ ประกอบไปด้วยหลายขั้นตอนตามหลักการวิชาการป่าไม้ ได้แก่ การถางพื้นที่ การเก็บริม เฝ้าริม การปักหลัก หมายระยะปลูก ขุดหลุม และการปลูก เป็นต้น

3. การบำรุงรักษาป่า ป่าชุมชนจำเป็นต้องได้รับการบำรุงรักษา ซึ่งการบำรุงรักษาป่าชุมชนที่สำคัญ เช่น การปลูกซ่อมต้นไม้ที่ตาย การกำจัดวัชพืช การป้องกันไฟป่า การป้องกันสัตว์เหยียบย่ำ ต้นไม้ การป้องกันโรคและแมลง การลิดกิ่ง และการตัดสาขาระยะ เป็นต้น

4. การป้องกันรักษาป่า เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีการดำเนินการในป่าชุมชนแบบอนุรักษ์ โดยชุมชนรักษาป่าธรรมชาติให้คงสภาพ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ นี้ได้แก่

4.1 กำหนดขอบเขตของป่าไม้ที่ทำการรักษา

4.2 ตรวจตรา จัดเวรยามดูแลป่าอย่างสม่ำเสมอทั้งกลางวันและกลางคืน มิให้มีการลักลอบตัดไม้ หรือบุกรุกพื้นที่

4.3 ทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า และดับไฟป่า

4.4 การกำหนดมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาป่า

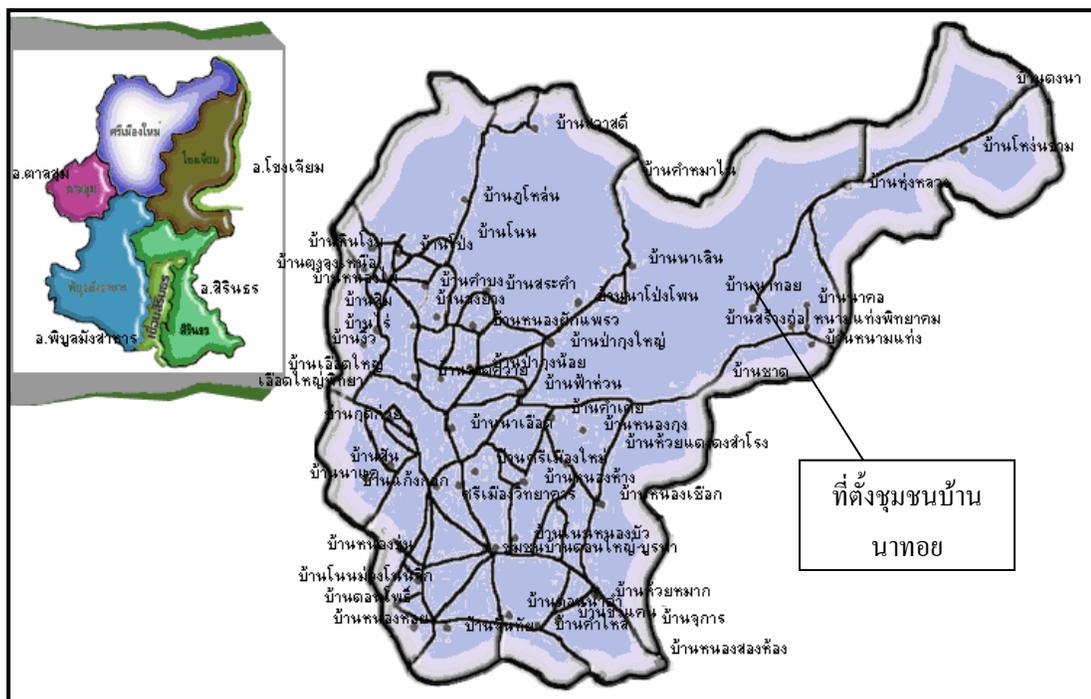
วิฑูรย์ จารัสพันธ์ และคณะ (2535) ได้แบ่งลักษณะการจัดการป่าชุมชนในชนบทออกเป็น 2 รูปแบบ สรุปได้ดังนี้

1. การจัดการป่าชุมชนแบบดั้งเดิม โดยอาศัยระบบความเชื่อ ซึ่งมีลักษณะการจัดการพื้นฐานมาจากความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติหรือหลักปฏิบัติทางศาสนา ความเชื่อดังกล่าวช่วยให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างพอเหมาะพอดี แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ของสังคมมีแนวโน้มในเรื่องความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติน้อยลง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ มาเสริมสร้างพลังความเชื่อ ตัวอย่างป่าชุมชนประเภทนี้ได้แก่ ป่าดอนปู่ตา ป่าวัด เป็นต้น

2. การจัดการป่าชุมชนโดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคม ชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการวางแผนการดำเนินงาน และการดูแลรักษาป่าชุมชน เป้าหมายในการจัดการป่าชุมชนมีทั้งอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งการจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์เกิดจากชาวบ้านช่วยกันวางกฎระเบียบร่วมกัน เพื่อรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าดั้งเดิมของชุมชน สำหรับการจัดการเพื่อพัฒนามักจะดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการป่าชุมชน กิจกรรมดำเนินการก็เป็นการปลูกสวนป่าเพื่อสร้างแหล่งไม้พื้นชุมชนและจำหน่ายเป็นรายได้ของชุมชน

ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

ชุมชนบ้านนาทอย (ม.ป.ป.) บ้านนาทอย ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลหนามแท่ง อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งหมด 6,563 ไร่ พื้นที่ทางการเกษตร 3,563 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 185 ไร่ ป่าช้า 150 ไร่ และ ดอนป่า 9 ไร่ มีพื้นที่ติดกับบ้านดงบาก บ้านใหม่ดงสำโรง บ้านไร่ศรีสุข บ้านชาด และบ้านนาเลน

ภาพที่ 2 สถานที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา
ที่มา: สำนักทดสอบทางการศึกษา (ม.ป.ป.)

อาณาเขตของตำบล

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลสำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันออก ติดกับ ชายแดนไทย-สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลนาเลน-อำเภอคำ อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูงและภูเขาหินทราย น้ำไม่สามารถท่วมถึงได้ สภาพป่าไม้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ บางแห่งเป็นทุ่งหญ้าและหนองน้ำเล็กๆ

ข้อมูลประชากร

ชุมชนบ้านนาทอย ประกอบไปด้วย 202 ครัวเรือน โดยมีจำนวนประชากรทั้งหมด 943 คน โดยแบ่งออกเป็น ชาย 462 คน และหญิง 481 คน

ขนบธรรมเนียมประเพณี

ชุมชนบ้านนาทอยจะมีวัดเป็นศูนย์กลางในการรวมตัวกัน เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วัดคุ้มสว่าง และวัดคอนปู้ตา สำหรับภาษาที่ใช้เป็นภาษาท้องถิ่น ในด้านประเพณีและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านนาทอยจะมีการจัดงานบุญขึ้นในแต่ละเดือน เช่น บุญสงกรานต์ บุญเข้ากรรม บุญกุญลาน บุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก เป็นต้น

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

ชุมชนบ้านนาทอยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไม่เกิน 3 กิโลเมตร ได้แก่ ถ้ำพระเจ้าคอกูด ห้วยโจโลล่า และ เสาเฉลียงโบกพระเอิญ

ข้อมูลป่าชุมชน

ป่าชุมชนบ้านนาทอยจัดตั้งเมื่อ วันที่ 2 พฤษภาคม 2542 โดยมีนายหนุกร วงษ์ละคร เป็นประธานป่าชุมชนคนแรก สาเหตุที่จัดตั้งป่าชุมชนขึ้นเนื่องจากว่าได้เห็นสภาพของป่าที่ถูกบุกรุก ทำไร่เลื่อนลอย ทางคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงได้ประชุมร่วมกับชาวบ้านจัดตั้งป่าชุมชนขึ้น โดยเข้า

ร่วมกับเครือข่ายป่าดงนาทามเมื่อปี พ.ศ. 2543 มีการจัดตั้งกฎระเบียบป่าชุมชนและคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นได้มีการดูแลรักษาป่าจนถึงปัจจุบัน ป่าชุมชนบ้านนาทอยมีเนื้อที่ทั้งหมด 2,500 ไร่ แยกป่าออกเป็น 3 แปลง ป่ายังยืน 162 ไร่ ป่าช้าและคอนปู้ตา 27 ไร่ ป่าใช้สอยและทำเลื่อยงสัตว์ 2,301 ไร่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไกรสร วิริยะ (2543) ได้ศึกษาการพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของราษฎรบ้านสวนพลู ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่มของสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

ร้อยตำรวจเอก มาโนชญ์ อุปสินธุ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน โครงการป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนน้อย และระดับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานปรากฏว่าอาชีพ รายได้ การได้รับข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่ม การคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน การเชื่อเรื่องสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ไม่พบว่ามี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

พิชัย เอกศิริพงษ์ และศิษจิ ไสลเพชร (2544) ได้ทำการศึกษางานวิชาการด้านป่าชุมชน เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านหลวง ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา พบว่า อายุและตำแหน่งทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ส่วนเพศ ระดับการศึกษาจำนวนสมาชิกในครัวเรือน การตั้งถิ่นฐาน รายได้ การถือครองที่ดิน และอาชีพ เป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

สมพล จินดาคำ (2546) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ป่าชุมชนป่าห้วยป้อม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ป่าชุมชนมีความสัมพันธ์กับการได้รับการฝึกอบรมด้านป่าไม้มากที่สุด รองลงมาได้แก่ระดับการศึกษา การได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน รายได้ การพบปะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ การเป็นสมาชิกกลุ่มป่าชุมชน และความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ป่าไม้

สมศักดิ์ สมานไทย (2546) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ตำบลแม่ดาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จากการทดสอบสมมุติฐานพบว่า เพศ ระดับการเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคม ระดับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และระดับความพึงพอใจที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ส่วนอายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และระดับการรับรู้ข่าวสารนั้น พบว่า ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

รักษกุล้ำ สदानุช (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพรียง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าของชุมชนในพื้นที่โครงการ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ อาชีพหลัก ขนาดการถือครองพื้นที่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ชุติสรา ปะกิระตั้ง (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ อำเภอวาปีประทุม จังหวัดมหาสารคาม ได้แบ่งการมีส่วนร่วม ในการจัดการป่าชุมชนออกเป็น 6 ด้าน คือ การเสนอความคิดเห็นและสาเหตุของปัญหา การวางแผนที่เกี่ยวกับการดำเนินงานป่าชุมชน การประชาสัมพันธ์ข่าวสารป่าชุมชน การบำรุงรักษาและปกกันป่าชุมชน การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานป่าชุมชน การตรวจสอบการดำเนินงานป่าชุมชน โดยผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรอยู่ในระดับมาก สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

วิระยุทธ โพธิ์ถาวร (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยโศ ตำบลแม่ขาม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการป่าไม้ของราษฎรอยู่ในระดับมาก มีความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนในระดับมาก ความเชื่อถือบทบาทในตัวผู้นำอยู่ในระดับมาก สำหรับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับน้อยมาก ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ รายได้ ระยะเวลาในการอยู่อาศัย เผ่าพันธุ์ การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การถือครองที่ดิน ความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน การเป็นชุมชนที่เริ่มก่อตั้งโครงการหรือเป็นชุมชนที่มีส่วนร่วมภายหลัง

นิตยา เชื้อโชติ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านดอนฮี บ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนดอนฮีโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินกิจกรรมในป่าชุมชน ด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านการติดตามประเมินผลป่าชุมชน และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนดอนฮี สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนดอนฮีมีเพียงปัจจัยเดียว คือ การถือครองที่ดิน

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถอธิบายกรอบแนวความคิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวแปรด้านการมีส่วนร่วมกับตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคม ดังนี้

1. ตัวแปรการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา

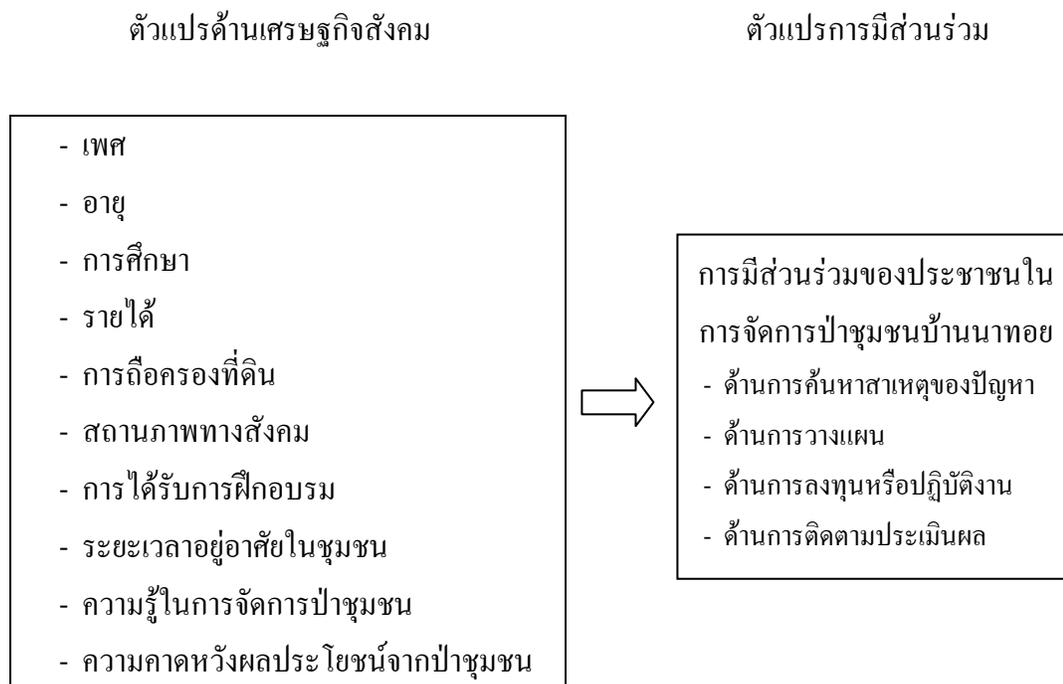
1.2 การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน

1.3 การมีส่วนร่วมด้านการลงทุนหรือปฏิบัติงาน

1.4 การมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผล

2. ตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคม เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ การถือครองที่ดิน สถานภาพทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน ความรู้ในการจัดการป่าชุมชน และความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน

สำหรับตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัยดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาเขียนในรูปแบบของแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคมกับตัวแปรการมีส่วนร่วม
ที่มา: ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

สมมติฐานในการศึกษา

จากกรอบแนวความคิดในการศึกษาข้างต้น สามารถนำมากำหนดสมมติฐานการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. เพศมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
2. อายุมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
3. การศึกษามีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
4. รายได้มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
5. การถือครองที่ดินมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
6. ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
7. สถานภาพทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
8. การได้รับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
9. ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
10. ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ได้กำหนดวิธีการและอุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำการศึกษานี้เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ และการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการให้ประชาชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จากหน่วยราชการต่างๆ การค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ห้องสมุดสภาวิจัย และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นต้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรสำหรับการศึกษานี้ คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนทั้งหมด ที่อาศัยอยู่ในบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 202 ครัวเรือน แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและต้นทุน จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา โดยอาศัยตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (ภาคผนวก ก) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำเท่ากับ 136 ครัวเรือน ซึ่งในการศึกษานี้จะใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 140 ครัวเรือน จากนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความเอนเอียงจากการเก็บข้อมูล จึงเลือกหน่วยครัวเรือนที่จะทำการ

เก็บข้อมูล โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากเลขที่บ้านของประชาชนที่อาศัยอยู่บ้านนาทอย และทำการเก็บข้อมูลจากบ้านเลขที่ที่ถูกเลือก

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งได้สร้างขึ้นจากการศึกษา ค้นคว้า แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยลักษณะคำถามจะมีทั้งคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจสังคม ประกอบไปด้วย เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพทางสังคม อาชีพ รายได้ การตั้งถิ่นฐาน ระยะเวลาอาศัยในชุมชน การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสาร และการได้รับการฝึกอบรม

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ประกอบไปด้วย

- ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน
- ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย

- การมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา
- การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน
- การมีส่วนร่วมในด้านการลงทุนหรือปฏิบัติงาน
- การมีส่วนร่วมในด้านการติดตามประเมินผล

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องตามข้อเสนอแนะของ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วไปทำการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนใน ชุมชนใกล้เคียง โดยนำไปทดสอบก่อนเก็บข้อมูลจริง (try out) จำนวน 30 ครัวเรือน จากนั้นนำ ข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม ในส่วนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า ชุมชน โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ของครอนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient) สำหรับค่าสัมประ สรสิทธิ์ Alpha ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.9205 ซึ่งมีค่าใกล้ 1 แสดงว่าคำถามที่ใช้มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็น เครื่องมือสำหรับการศึกษาในครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามไปประมวลผลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนและวัดระดับตัวแปรต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคม ตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคมที่นำมากำหนดคะแนนและวัด ระดับมี 2 ตัวแปร ได้แก่

1.1 ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน เป็นตัวแปรที่แสดงถึงความรู้ในด้านต่างๆ เกี่ยวกับป่า ชุมชนของประชาชน ซึ่งวัดได้จากคะแนนจากการตอบคำถาม สำหรับคำถามในส่วนนี้จะมีทั้งหมด 15 ข้อ โดยมี 2 ตัวเลือกในแต่ละข้อ ได้แก่ ถูกและผิดและจะมีทั้งคำถามเชิงบวกและเชิงลบ หาก ตอบถูกจะได้ข้อละ 1 คะแนน และหากตอบผิดจะไม่มีคะแนน สำหรับคะแนนในส่วนนี้จะนำมาจัด ระดับเป็นสองระดับ โดยใช้คะแนนเฉลี่ยรวมของกลุ่มตัวอย่างเป็นเกณฑ์แบ่ง กล่าวคือถ้าคะแนนที่ ได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยให้ถือว่าความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนอยู่ในระดับมาก และถ้าคะแนนที่ ได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยให้ถือว่าความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนอยู่ในระดับน้อย

1.2 ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน แสดงถึงความคาดหวังผลประโยชน์จาก ป่าชุมชนของประชาชน ซึ่งวัดได้จากคะแนนจากการตอบคำถาม สำหรับคำถามในส่วนนี้จะมี ทั้งหมด 15 ข้อ โดยมี 2 ตัวเลือกในแต่ละข้อ ได้แก่ ใช่ และไม่ใช่ ตอบถูกจะได้ข้อละ 1 คะแนน และ หากตอบผิดจะไม่มีคะแนน สำหรับคะแนนในส่วนนี้จะนำมาจัดระดับเป็นสองระดับ โดยใช้ คะแนนเฉลี่ยรวมของกลุ่มตัวอย่างเป็นเกณฑ์แบ่ง กล่าวคือถ้าคะแนนที่ได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยให้ถือว่า

ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก และถ้าคะแนนที่ได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยให้ถือว่าความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนอยู่ในระดับน้อย

2. ตัวแปรด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน การมีส่วนร่วมในด้านการลงทุนหรือปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในด้านการติดตามประเมินผล สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนได้อาศัยวิธีของ Likert (Likert Scale) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษา ซึ่งเกณฑ์การให้คะแนนในส่วนการมีส่วนร่วมมีดังนี้

การมีส่วนร่วม	ค่าคะแนน
เคยบ่อยครั้ง	2
เคยบางครั้ง	1
ไม่เคย	0

โดยที่

หากผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่า **เคยบ่อยครั้ง** แสดงว่าเคยเข้าร่วมทำกิจกรรมในข้อความดังกล่าวเป็นประจำหรือบ่อยครั้ง

หากผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่า **เคยบางครั้ง** แสดงว่าเคยเข้าร่วมทำกิจกรรมในข้อความดังกล่าวเพียงบางครั้ง หรือนานๆ ครั้ง

หากผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่า **ไม่เคย** แสดงว่าไม่เคยเข้าร่วมทำกิจกรรมในข้อความดังกล่าว

จากหลักเกณฑ์การให้คะแนนดังกล่าวสามารถนำมาวัดระดับการมีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วม	ระดับค่าเฉลี่ย
มากที่สุด	1.61 - 2.0
มาก	1.21 - 1.60
ปานกลาง	0.81 - 1.20
น้อย	0.41 - 0.8
น้อยที่สุด	0 - 0.4

เกณฑ์ดังกล่าวสามารถแปลความหมายได้ดังนี้

ค่าระหว่าง 0 - 0.4 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับน้อยที่สุดซึ่งจำเป็นต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยด่วน

ค่าระหว่าง 0.41 - 0.8 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับน้อย ซึ่งจำเป็นต้องแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ค่าระหว่าง 0.81 - 1.20 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับปานกลางซึ่งจำเป็นต้องแก้ไขข้อบกพร่องบางประการ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ค่าระหว่าง 1.21 - 1.60 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับมาก ซึ่งถือว่าค่อนข้างดีและต้องส่งเสริมและพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ค่าระหว่าง 1.61 - 2.0 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งถือว่าดีและต้องรักษาระดับการมีส่วนร่วมให้คงอยู่

สำหรับการวิเคราะห์ผลการศึกษา สามารถทำได้โดยการนำผลหรือคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาประมวลผลทางสถิติ ดังนี้

1. อธิบายสภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อที่ 1 โดยสถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละและค่าเฉลี่ย

2. อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อที่ 2 ซึ่งเป็นการมุ่งศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี สำหรับสถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละและค่าเฉลี่ย

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 กลุ่ม คือ ตัวแปรการมีส่วนร่วมกับตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคมว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อที่ 3 และเป็นการทดสอบสมมติฐานในการศึกษาที่ตั้งไว้ โดยเลือกใช้สถิติวิธีค่าไค-สแควร์ (Chi-square : χ^2) และกำหนดให้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนจำนวนทั้งสิ้น 140 ครัวเรือน ซึ่งผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ส่วนที่ 4 ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับผลการศึกษาในส่วนนี้ จะแบ่งออกเป็นข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ผลการศึกษาในส่วนนี้ ได้มาจากการสัมภาษณ์ในประเด็นกว้างๆ เกี่ยวกับสภาพและประวัติของชุมชนบ้านนาทอย กระบวนการในการจัดการป่าชุมชน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชน โดยได้พูดคุยกับเจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับป่าชุมชนบ้านนาทอย ได้แก่ นายศิริสิทธิ์ จรูญศรี มีตำแหน่งเป็นเลขานุการเครือข่าย

ป่าชุมชนป่าดงนาทาม และนายหนุกร วงศ์ละคร มีตำแหน่งเป็นประธานป่าชุมชนบ้านนาทอย จาก การสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ดังนี้

สภาพและประวัติของป่าชุมชนบ้านนาทอย

ป่าชุมชนบ้านนาทอยมีเนื้อที่ทั้งหมด 6,563 ไร่ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบสูงและภูเขาหินทราย ในอดีตพื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก แต่ถูกบุกรุกโดยประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งได้ เข้ามาตัดไม้ เก็บของป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำไร่เลื่อนลอย เป็นผลให้พื้นที่ชุมชนแห่งนี้ได้รับ ผลกระทบอย่างมาก ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์กลับเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว จากสภาพดังกล่าว คณะกรรมการหมู่บ้านได้เห็นถึงความสำคัญของผืนป่าแห่งนี้และต้องการให้ประชาชนสามารถใช้ ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืน จึงได้ประชุมร่วมกับชาวบ้านจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2542 โดยมีนายหนุกร วงศ์ละคร เป็นประธานป่าชุมชน

กระบวนการจัดการป่าชุมชน

1. เสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของป่า ก่อนที่จะมีการจัดตั้งป่า ชุมชนบ้านนาทอย ประชาชนยังไม่มี ความเข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่า แต่เจ้าหน้าที่ ท้องถิ่นก็ได้ทำการจูงใจให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้มากขึ้น โดยการเข้าไปให้ ความรู้หรือจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2. เน้นการจัดการโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสำคัญ เป็นการเปิดให้ประชาชน เข้ามามีส่วนได้ส่วนเสียจากการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ทำให้ประชาชนรับรู้ถึง สภาพความเป็นจริงของพื้นที่ป่าชุมชนว่ามีศักยภาพในการที่จะใช้ประโยชน์ได้อย่างไรและใน ระดับใด นอกจากนี้ยังให้ประชาชนมีสิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ เช่น ถ้าประชาชนส่วน ใหญ่ต้องการให้ป่าชุมชนมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพิ่ม โดยต้องการให้สร้างศาลาที่พักในบริเวณ ป่าชุมชนขึ้นใหม่ ทางหน่วยงานท้องถิ่นก็จะทำการจัดสรรงบประมาณมาดำเนินการตามความ ต้องการของประชาชน ซึ่งจะพิจารณาให้ตามความเหมาะสม

3. ใช้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมาช่วยในการจัดการ ชุมชนบ้านนาทอยเป็นชุมชนที่ยึด มั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมได้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ จะช่วย เสริมสร้างความสามัคคีกันในชุมชนและเป็นสื่อกลางให้ประชาชนร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ใน

ทิศทางเดียวกัน การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนนั้น ความสามัคคีถือเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ธรรมชาติเป็นตัวอย่างประเพณีที่ชุมชนบ้านนาทอຍปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนเป็นอย่างมาก ธรรมชาติเป็นงานบุญใหญ่ที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันของชาวบ้านทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งจะจัดขึ้นในทุกๆ ปี เป็นการนำเอาหลักธรรมที่ได้จากพระภิกษุมาช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนและนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ทำให้ประชาชนที่เข้าร่วมเกิดความตระหนักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนมากขึ้น

4. การกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความเข้มแข็งและไม่ทำลายทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยผู้ที่ฝ่าฝืนมีโทษตั้งแต่ จับ ปรับ และขับไล่ออกจากชุมชน แม้ว่ากฎระเบียบนั้นจะไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร แต่ก็เป็นกฎระเบียบที่ทุกคนในชุมชนรับทราบ

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชน

1. ปัญหาด้านงบประมาณ ในการจัดการป่าชุมชน สิ่งจำเป็นคืองบประมาณในการจัดการในด้านต่างๆ ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใด รวมถึงภาครัฐที่จะเข้ามาสนับสนุนงบประมาณโดยตรงทางชุมชนจำเป็นต้องเขียนโครงการเพื่อขอไปยังหน่วยงานต่างๆ ซึ่งในบางครั้งงบประมาณก็ล่าช้าไม่ทันต่อการนำมาใช้จ่ายเพื่อพัฒนาชุมชน

2. ข้อจำกัดของพื้นที่ แม้พื้นที่ชุมชนจะมีมากถึง 6,000 ไร่ แต่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่หินทรายและดินทราย ทำให้ชุมชนขาดแคลนพื้นที่เพาะปลูก โดยเฉพาะเมื่อราคาพืชไร่สูงขึ้นประชาชนก็แห่กันปลูกพืชชนิดนั้น ทำให้ชุมชนสูญเสียพื้นที่ที่ควรปล่อยให้เป็นที่ป่าไม้

3. ปัญหานายทุน มีนายทุนจากต่างพื้นที่เข้ามากว้านซื้อที่หรือเช่าต่อจากชาวบ้านเพื่อแฝงตัวเข้ามาทำการเกษตรในเขตป่าชุมชน และยังรุกกล้าพื้นที่เพื่อลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชน

4. ปัญหาการเปลี่ยนตำแหน่ง ในการจัดการป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้นำหรือหัวหน้างานที่เข้าใจและรับรู้ถึงสภาพของป่าชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งในบางครั้งการสลับหรือโยกย้ายตำแหน่ง ทำให้ขาดผู้นำและผู้ประสานงานที่ต่อเนื่อง เป็นผลให้การดำเนินการต่างๆ เกิดความติดขัดและล่าช้า

ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม

ลักษณะพื้นฐานทั่วไป

จากผลการสำรวจ เพศ อายุ การศึกษา และสถานภาพสมรส ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 71.4 เป็นเพศหญิงร้อยละ 28.6 และมีช่วงอายุระหว่าง 31-50 ปี มากที่สุด ร้อยละ 54.3 รองลงมาคือ ช่วงอายุระหว่าง 51-80 ปี ร้อยละ 33.6 และอายุไม่เกิน 30 ปี ร้อยละ 12.1 โดยมีอายุเฉลี่ย 44.3 ปี การศึกษาส่วนใหญ่ไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 83.6 และสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 16.4 กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดอยู่ในสถานภาพสมรส ร้อยละ 89.3 ที่เหลือไม่ได้อยู่ในสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 10.7 รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทั่วไปของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
เพศ			
ชาย	100	71.4	
หญิง	40	28.6	
อายุ			
ไม่เกิน 30 ปี	17	12.1	อายุเฉลี่ย 44.3 ปี
30 - 50 ปี	76	54.3	
51 - 80 ปี	47	33.6	
การศึกษา			
ไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	117	83.6	
สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	23	16.4	
สถานภาพสมรส			
โสด	6.4	6.4	
สมรส	89.3	89.3	
หม้าย	4.3	4.3	

สภาพทางเศรษฐกิจสังคม

ผลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อาชีพ รายได้ การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน สถานภาพทางสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การตั้งถิ่นฐาน ระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสาร และการได้รับการฝึกอบรม มีผลการสำรวจดังต่อไปนี้

1. อาชีพ กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพหลัก คือทำนา ร้อยละ 90 ที่เหลือได้แก่ทำไร่ รับจ้างทั่วไป รับราชการ คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนใหญ่มีอาชีพรอง ร้อยละ 99.3 และไม่อาชีพรองร้อยละ 0.7 โดยอาชีพรองที่ทำมากที่สุด คือ ทำไร่ ร้อยละ 25.9 รองลงมาคือรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 24.6 หางของป่า ร้อยละ 24.6 เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 22.1 ที่เหลือได้แก่ ทำนา ค้าขาย และรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 2.8 รายละเอียดดังตารางที่ 2

2. รายได้ กลุ่มตัวอย่างมีรายได้อยู่ในช่วงไม่เกิน 3,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 59.3 รองลงมาคือช่วง 3,100-6,000 บาท ร้อยละ 28.6 ช่วง 6,100 - 9,000 บาท ร้อยละ 6.4 และมากกว่า 9,000 บาท ร้อยละ 5.7 โดยมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 3,864.3 บาทต่อเดือน รายละเอียดดังตารางที่ 3

3. การถือครองที่ดิน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีจำนวนที่ดินถือครองอยู่ในช่วงไม่เกิน 20 ไร่ ร้อยละ 68.6 รองลงคือช่วง 21-40 ไร่ ร้อยละ 19.3 และช่วง 41-60 ไร่ ร้อยละ 12.1 เฉลี่ยมีการถือครองที่ดินครัวเรือนละ 21.3 ไร่ โดยที่ดินส่วนใหญ่ได้มาจากการเป็นมรดกตกทอด ร้อยละ 97.1 และซื้อมาร้อยละ 2.9 ที่ดินที่ถือครองส่วนมากเป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ ร้อยละ 75.0 รองลงมาเป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์บางส่วนและไม่มีเอกสารสิทธิ์บางส่วน ร้อยละ 24.4 และเป็นที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ร้อยละ 3.0 ซึ่งใช้เป็นที่นามากที่สุด ร้อยละ 22.9 รองลงมาเป็นที่ไร่ ร้อยละ 22.7 ที่เหลือเป็นที่อยู่อาศัย ที่สวน และที่เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 19.9 17.3 และ 17.2 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 2 อาชีพของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
อาชีพหลัก			
ทำนา	126	90.0	
ทำไร่	8	5.8	
รับจ้างทั่วไป	3	2.1	
รับราชการ	3	2.1	
อาชีพรอง			
ไม่มีอาชีพรอง	1	0.7	
มีอาชีพรอง	139	99.3	
ทำนา	6	1.3	
ทำไร่	118	25.9	กรณี que เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ
รับจ้างทั่วไป	112	24.6	
หาของป่า	112	24.6	
เลี้ยงสัตว์	101	22.1	
ค้าขาย	6	1.3	
รับราชการ	1	0.2	

ตารางที่ 3 รายได้ของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

รายได้	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ไม่เกิน 3,000 บาท	83	59.3	
3001-6000	40	28.6	รายได้เฉลี่ยเท่ากับ 3,864.3 บาท
6001-9000	9	6.4	
มากกว่า 9,000	8	5.7	

ตารางที่ 4 การถือครองที่ดินของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

การถือครองที่ดิน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
จำนวนถือครองที่ดิน			
ไม่เกิน 20 ไร่	96	68.6	จำนวนถือครองที่ดิน
21 - 40 ไร่	27	19.3	เฉลี่ยเท่ากับ 21.3 ไร่
มากกว่า 40 ไร่	17	12.1	
การได้มากของที่ดิน			
ซื้อ	4	2.9	
มรดก	136	97.1	
การมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน			
มีเอกสารสิทธิ์	105	75.0	
ไม่มีเอกสารสิทธิ์	5	3.6	
ทั้งมีและไม่มีเอกสารสิทธิ์	30	21.4	

4. การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ร้อยละ 97.9 และไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์เพียงร้อยละ 2.1 โดยเข้าไปใช้ประโยชน์จากการเก็บของป่ามากที่สุด ร้อยละ 44.2 รองลงมาคือเก็บถ่าน/ไม้ฟืน ร้อยละ 39.9 เก็บพืชสมุนไพร ร้อยละ 10.7 ที่เหลือ ได้แก่ เก็บวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง และผลผลิตทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 5.2 รายละเอียดดังตารางที่ 5 สำหรับในส่วนของมูลค่าการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 5 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ไม่ได้ใช้	3	2.1	
ใช้	137	97.9	
เก็บของป่า	136	44.2	
ถ่าน/ไม้ฟืน	123	39.9	กรณี que เลือกได้มากกว่า
พืชสมุนไพร	33	10.7	1 ข้อ
วัสดุในการก่อสร้าง	13	4.2	
ผลิตผลทางการเกษตร	3	1.0	

ตารางที่ 6 มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

(n = 137)

ประโยชน์จากป่าชุมชน	จำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์	วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์		มูลค่าโดยรวมจากการใช้ประโยชน์ (บาท/เดือน)
		บริโภค	ขายและบริโภค	
ของป่า	136	30 (22.1)	106 (77.9)	81,020
ถ่าน/ไม้ฟืน	123	115 (93.5)	8 (6.5)	37,040
พืชสมุนไพร	33	31 (93.9)	2 (6.1)	6,795
วัสดุในการก่อสร้าง	13	12 (92.3)	1 (7.7)	6,800
ผลิตผลทางการเกษตร	13	3 (100)	-	1,600
รวม				133,255

* หมายเหตุ: 1. กรณีตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. มูลค่าผลประโยชน์ที่ได้มาจากการประเมินของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เก็บของป่า ส่วนใหญ่เก็บไปเพื่อบริโภคและขาย ร้อยละ 77.9 และนำไปบริโภคอย่างเดียว ร้อยละ 22.1 โดยมูลค่าที่ได้จากการเก็บของป่าทั้งหมดเท่ากับ 81,020 บาท

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บถ่าน/ไม้ฟืน เก็บทั้งหมดเก็บไปเพื่อบริโภคอย่างเดียว ร้อยละ 93.5 ที่เหลือเพื่อบริโภคและขาย ร้อยละ 6.5 โดยมูลค่าที่ได้จากการเก็บถ่าน/ไม้ฟืนทั้งหมดเท่ากับ 37,040 บาท

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บพืชสมุนไพร เก็บทั้งหมดเก็บไปเพื่อบริโภคอย่างเดียว ร้อยละ 93.9 ที่เหลือเพื่อบริโภคและขาย ร้อยละ 6.1 โดยมูลค่าที่ได้จากการเก็บพืชสมุนไพรทั้งหมดเท่ากับ 6,795 บาท

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บวัตถุดิบในการก่อสร้าง เก็บทั้งหมดเก็บไปเพื่อบริโภคอย่างเดียว ร้อยละ 92.3 ที่เหลือเพื่อบริโภคและขาย ร้อยละ 7.7 โดยมูลค่าที่ได้จากการเก็บวัตถุดิบในการก่อสร้างทั้งหมดเท่ากับ 6,800 บาท

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บผลผลิตทางการเกษตร ทั้งหมดเก็บไปเพื่อบริโภคอย่างเดียว ร้อยละ 100 โดยมูลค่าที่ได้จากการเก็บผลผลิตทางการเกษตรทั้งหมดเท่ากับ 1,600 บาท

สรุปได้ว่า มูลค่าการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มีมูลค่าโดยรวมถึง 133, 255 บาทต่อเดือน เท่ากับว่าใน 1 ปีมูลค่าในส่วนนี้จะสูงถึง 1.59 ล้านบาท แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความต้องการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนมาก ดังนั้นควรมีการวางแผนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนให้เหมาะสม ไม่ให้ใช้เกินความสามารถในการผลิตของป่า ทั้งนี้เพื่อให้ป่าสามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

5. สถานภาพทางสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 69.3 และมีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 30.7 สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 36.1 รองลงมาคือ กรรมการป่าชุมชน ร้อยละ 31.1 และเป็นประธานกลุ่มต่างๆ ร้อยละ 21.3 ที่เหลือได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการอบต. คิดเป็นร้อยละ 11.5 รายละเอียดดังตารางที่ 7

6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ในช่วงระหว่าง 4-6 คน มากที่สุด ร้อยละ 61.4 รองลงมาคือ 1-3 คน ร้อยละ 27.9 และ 7-9 คน ร้อยละ 10.7 โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.3 คน รายละเอียดดังตารางที่ 8

7. การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดเกิดในหมู่บ้าน ร้อยละ 87.1 ที่เหลือย้ายมาจากที่อื่น ร้อยละ 12.9 รายละเอียดดังตารางที่ 9

8. ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มตัวอย่างมีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนช่วงระหว่าง 21-40 ปี มากที่สุด ร้อยละ 41.4 รองลงมาคือช่วง 21-40 ปี ร้อยละ 40.7 ที่เหลืออยู่ในช่วงไม่เกิน 20 ปี และมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.9 โดยมีระยะเวลาอยู่ในชุมชนเฉลี่ย คือ 40.8 ปี รายละเอียดดังตารางที่ 10

9. การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้รับข้อมูลข่าวสาร คือ ร้อยละ 100 โดยส่วนใหญ่ข้อมูลที่ได้รับมาจากหอกระจายข่าว ร้อยละ 25.4 รองลงมา คือสมาชิก อบต. ร้อยละ 24.6 สำหรับการได้รับข้อมูลข่าวสารจากกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน มีสัดส่วนเท่ากับญาติ/เพื่อนบ้าน คือ ร้อยละ 23.7 และที่เหลือได้แก่ องค์กรเอกชน เจ้าหน้าที่ราชการ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 2.7 รายละเอียดดังตารางที่ 11

10. สำหรับการได้รับการฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้รับการฝึกอบรม ร้อยละ 52.9 และไม่เคยได้รับการฝึกอบรม ร้อยละ 47.1 รายละเอียดดังตารางที่ 12

ตารางที่ 7 สถานภาพทางสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ไม่มี	97	69.3	
มี	43	30.7	
ผู้ใหญ่บ้าน	1	1.6	กรณี que เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	4	6.6	
กรรมการหมู่บ้าน	22	36.1	
ประธานกลุ่มต่างๆ	13	21.3	
กรรมการป่าชุมชน	19	31.1	
กรรมการ อบต.	2	3.3	

ตารางที่ 8 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
1-3 คน	39	27.9	จำนวนสมาชิก
4-6 คน	86	61.4	ในครัวเรือนเฉลี่ย
7-9 คน	15	10.7	เท่ากับ 4.3 คน

ตารางที่ 9 การตั้งถิ่นฐานของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

การตั้งถิ่นฐาน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
เกิดในหมู่บ้าน	122	87.1	
ย้ายมาจากที่อื่น	18	12.9	

ตารางที่ 10 ระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

ระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ไม่เกิน 20 ปี	13	9.3	ระยะเวลาอยู่อาศัย ในชุมชนเฉลี่ยเท่ากับ 40.8 ปี
21-40 ปี	58	41.4	
41-60 ปี	57	40.7	
มากกว่า 60 ปี	12	8.6	

ตารางที่ 11 การได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

การได้รับข้อมูลข่าวสาร	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ไม่ได้รับ	-	-	
ได้รับ	140	100	
หอกระจายข่าว	134	25.4	
วิทยุ	2	0.4	
โทรทัศน์	1	0.2	
หนังสือพิมพ์	2	0.4	กรณี que เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	125	23.7	
เจ้าหน้าที่ทางราชการ	3	0.6	
ญาติ/เพื่อนบ้าน	125	23.7	
องค์กรเอกชน	6	1.1	
สมาชิก อบต.	130	24.6	

ตารางที่ 12 การได้รับการฝึกอบรมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

การได้รับการฝึกอบรม	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
เคย	74	52.9	
ไม่เคย	66	47.1	

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

ในส่วนของการประเมินความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง โดยการตอบแบบสอบถามในส่วนของความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ซึ่งมีทั้งหมด 15 ข้อ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนมากที่สุดคือ เต็ม 15 คะแนน ร้อยละ 17.1 และที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ 8 คะแนน ร้อยละ 2.1 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ที่ 12 คะแนน ร้อยละ 30 และมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 12.95 คะแนน สำหรับคำถามที่มีผู้ตอบถูกมากที่สุดคือ ข้อที่ 1, 3 และ 9 ซึ่งได้แก่คำถามที่ว่า “ป่าชุมชนคือป่าไม้ที่ประชาชนรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน” “การรักษาป่าชุมชนเป็นการอนุรักษ์ดิน น้ำ และสัตว์ป่าด้วย” และ “ป่าชุมชนสามารถจัดเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้” โดยทั้งสามคำถามนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดสามารถตอบได้อย่างถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 100 และคำถามที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 4 คือคำถามที่ว่า “ถ้าคนในชุมชนลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนจะไม่มีผลกระทบ” คิดเป็นร้อยละ 29.3

เมื่อนำคะแนนการตอบแบบสอบถามในส่วนความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนทั้ง 15 ข้อ ของกลุ่มตัวอย่าง มาทำการแบ่งระดับออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย และ (2) กลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมาก โดยใช้ค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมที่มีค่าเท่ากับ 12.95 คะแนน เป็นค่าคะแนนสำหรับการแบ่งกลุ่ม กล่าวคือ ผู้ที่ได้คะแนน 8-12 คะแนน จัดอยู่ในกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย ส่วนผู้ที่ได้คะแนน 13-15 คะแนน จัดอยู่ในกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมาก ผลจากการจัดกลุ่มพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามมีช่วงคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 60.7 มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก ที่เหลือร้อยละ 39.3 มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอยู่ในระดับน้อย จึงสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 13 ระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง

ระดับความรู้ในการจัดการป่าชุมชน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
น้อย	55	39.3	
มาก	85	60.7	

ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน

ในส่วนของความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง โดยการตอบแบบสอบถามในส่วนของความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน ซึ่งมีทั้งหมด 15 ข้อ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนความคาดหวังมากที่สุดคือ เต็ม 15 คะแนน ร้อยละ 67.9 และที่ได้คะแนนความคาดหวังน้อยที่สุด คือ 9 คะแนน ร้อยละ 0.7 และส่วนใหญ่มีคะแนนความคาดหวังเต็ม 15 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 14.50 คะแนน สำหรับคำถามที่มีกลุ่มตัวอย่างคาดหวังมากที่สุดคือ ข้อที่ 13 ซึ่งถามว่า “เป็นแหล่งสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค” โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้ให้คะแนนความคาดหวัง คิดเป็นร้อยละ 100 และคำถามที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวังน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 3 ซึ่งถามว่า “ทำให้มีแหล่งน้ำเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ในการเกษตร” โดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้คะแนนความคาดหวัง คิดเป็นร้อยละ 84.3

เมื่อนำคะแนนการตอบแบบสอบถาม ในส่วนความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนทั้ง 15 ข้อ ของกลุ่มตัวอย่าง มาทำการแบ่งระดับออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มที่มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย และ(2) กลุ่มที่มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนมาก โดยใช้ค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมที่มีค่าเท่ากับ 14.50 คะแนน เป็นค่าคะแนนสำหรับการแบ่งกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนน 9-14 คะแนน จัดอยู่ในกลุ่มที่มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนน 15 คะแนน จัดอยู่ในกลุ่มที่มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนมาก ผลจากการจัดกลุ่มพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามมีช่วงคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 67.9 คือ มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก ที่เหลือร้อยละ 32.1 มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนอยู่ในระดับน้อย จึงสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังที่จะได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 14 ระดับความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับความคาดหวังผลประโยชน์ จากป่าชุมชน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
น้อย	45	32.1	
มาก	95	67.9	

ส่วนที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

สำหรับการศึกษาในส่วนนี้ เป็นการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย โดยได้ทำการแบ่งระดับการมีส่วนร่วม ออกเป็น 5 ระดับด้วยกัน ได้แก่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้านกล่าวคือ การมีส่วนร่วมด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหาป่าชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.29 การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนจัดการป่าชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.25 และการมีส่วนร่วมในการลงทุนหรือร่วมปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.56 ยกเว้นด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชน ที่มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.76 และหากพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในทุกด้านพบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.22 รายละเอียดดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย จำแนกเป็นรายคำถาม

รายการ	ลักษณะการมีส่วนร่วม			ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	เคยบ่อยครั้ง	เคยบางครั้ง	ไม่เคย		
(n = 140)					
1. ด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา					
1.1 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลายบ้างหรือไม่	57 (40.7)	76 (54.3)	7 (5.0)	1.357	มาก
1.2 ท่านเคยพบปัญหาเกี่ยวกับป่าชุมชนแล้วนำมาเสนอต่อที่ประชุมบ้างหรือไม่	59 (42.1)	56 (40.0)	25 (17.9)	1.242	มาก
1.3 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมพิจารณาถึงสภาพการดูแลรักษาป่าไม้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันบ้างหรือไม่	55 (39.3)	77 (55.0)	8 (5.7)	1.335	มาก

ตารางที่ 15 (ต่อ)

(n = 140)

รายการ	ลักษณะการมีส่วนร่วม			ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	เคยบ่อยครั้ง	เคยบางครั้ง	ไม่เคย		
1.4 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอบ้างหรือไม่	50 (35.7)	75 (53.6)	15 (10.7)	1.250	มาก
1.5 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้างหรือไม่	52 (37.1)	75 (53.6)	13 (9.3)	1.278	มาก
1.6 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้างหรือไม่	53 (37.9)	79 (56.4)	8 (5.7)	1.321	มาก
รวมเฉลี่ย				1.297	มาก
2. ด้านการวางแผน					
2.1 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนบำรุงรักษาพื้นที่ป่าชุมชนบ้างหรือไม่	49 (35.0)	82 (58.6)	9 (6.4)	1.285	มาก
2.2 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดแนวเขตป่าชุมชนบ้างหรือไม่	52 (71.1)	76 (54.3)	12 (8.6)	1.285	มาก
2.3 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้างหรือไม่	53 (37.9)	77 (55.0)	10 (7.1)	1.307	มาก
2.4 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อหามาตรการในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้างหรือไม่	44 (31.4)	83 (59.3)	13 (9.3)	1.221	มาก
2.5 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมในการวางแผนทางพัฒนาป่าชุมชนบ้างหรือไม่	41 (29.3)	85 (60.7)	14 (10.0)	1.192	ปานกลาง
2.6 ท่านเคยร่วมวางแผนประชาสัมพันธ์ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้างหรือไม่	48 (34.3)	75 (53.6)	17 (12.1)	1.221	มาก
รวมเฉลี่ย				1.252	มาก

ตารางที่ 15 (ต่อ)

(n = 140)

รายการ	ลักษณะการมีส่วนร่วม			ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	เคย บ่อยครั้ง	เคย บางครั้ง	ไม่เคย		
3. ด้านการลงทุนหรือปฏิบัติงาน					
3.1. ท่านเคยร่วมสำรวจแนวเขตป่าชุมชนบ้างหรือไม่	99 (70.7)	38 (27.1)	3 (2.1)	1.685	มากที่สุด
3.2. ท่านเคยร่วมปลูกป่าชุมชนบ้างหรือไม่	113 (80.7)	27 (19.3)	-	1.807	มากที่สุด
3.3. ท่านเคยร่วมบำรุงรักษาป่าชุมชนบ้างหรือไม่	118 (84.3)	22 (15.7)		1.842	มากที่สุด
3.4. ท่านเคยร่วมลาดตระเวนและสอดส่องดูแลป่าชุมชนบ้างหรือไม่	69 (49.3)	64 (45.7)	7 (5.0)	1.442	มาก
3.5. ท่านเคยร่วมดำเนินกิจกรรมที่คณะกรรมการป่าชุมชนมอบหมายบ้างหรือไม่	70 (50.0)	63 (45.0)	7 (5.0)	1.450	มาก
3.6. ท่านเคยบริจาคทรัพย์สินเพื่อกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชนบ้างหรือไม่	42 (30.0)	77 (55.0)	21 (15.0)	1.150	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย				1.563	มาก
4. ด้านการติดตามประเมินผล					
4.1. ท่านเคยติดตามและประเมินผล การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน บ้างหรือไม่	26 (18.6)	70 (50.0)	44 (31.4)	0.871	ปานกลาง
4.2. ท่านเคยติดตามและประเมินผล การเปลี่ยนแปลงสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชนบ้างหรือไม่	22 (15.7)	68 (48.6)	50 (35.7)	0.800	น้อย
4.3. ท่านเคยติดตามและประเมินผล การดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้างหรือไม่	23 (16.4)	59 (42.1)	58 (41.4)	0.750	น้อย

ตารางที่ 15 (ต่อ)

(n = 140)

รายการ	ลักษณะการมีส่วนร่วม			ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	เคยบ่อยครั้ง	เคยบางครั้ง	ไม่เคย		
4.4 ท่านเคยติดตามและประเมินผล การเก็บหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน บ้างหรือไม่	19 (13.6)	68 (48.6)	53 (37.9)	0.757	น้อย
4.5 ท่านเคยพิจารณาถึงความ สำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหา และอุปสรรค ของกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้าง หรือไม่	19 (13.6)	61 (43.6)	60 (42.9)	0.707	น้อย
4.6 ท่านเคยติดตามประเมินผลการ บุกรุกป่าหลังการกำหนดแนวเขตป่า ชุมชนบ้างหรือไม่	23 (16.4)	53 (37.9)	64 (45.7)	0.707	น้อย
รวมเฉลี่ย				0.765	น้อย
รวมเฉลี่ยทั้งหมด				1.219	มาก

จากตารางที่ 15 หากพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมเป็นรายข้อพบว่า คำถามที่กลุ่มตัวอย่างให้คะแนนการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือคำถามที่ว่า “ท่านเคยร่วมบำรุงรักษาป่าชุมชนบ้างหรือไม่” โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.842 ซึ่งจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด และคำถามที่กลุ่มตัวอย่างให้คะแนนการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งมีสองคำถาม คือคำถามที่ว่า “ท่านเคยพิจารณาถึงความ สำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหาและอุปสรรคของกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้างหรือไม่” และ “ท่านเคยติดตามและประเมินผลการบุกรุกป่า หลังการกำหนดแนวเขตป่าชุมชนบ้างหรือไม่” โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 0.707 ซึ่งจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมน้อย

เมื่อนำคะแนนการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านมาเรียงลำดับพบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการลงทุนหรือร่วมปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 1.56 รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.29 การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.25 และ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 0.76 ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย จำแนกเป็นราย
ด้าน

การมีส่วนร่วม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
ด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา	1.29	มาก
ด้านการวางแผน	1.25	มาก
ด้านการลงทุน/ปฏิบัติการ	1.56	มาก
ด้านการติดตามประเมินผล	0.76	น้อย
รวม	1.22	มาก

เมื่อนำคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามในส่วนของการมีส่วนร่วมมาจัดระดับการมีส่วนร่วม โดยแยกพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหาของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 40 รองลงมา คือระดับมากที่สุด ร้อยละ 32.9 ระดับมาก ร้อยละ 15 ที่เหลือ ได้แก่ ระดับน้อย และน้อยที่สุด ร้อยละ 9.3 และ 2.9 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 17

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 46.4 รองลงมา คือระดับมากที่สุด ร้อยละ 25.7 ระดับมาก ร้อยละ 16.4 ที่เหลือ ได้แก่ ระดับน้อย และน้อยที่สุด ร้อยละ 9.3 และ 2.1 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 18

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการลงทุนหรือปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 48.6 รองลงมา คือระดับมาก ร้อยละ 32.9 ระดับปานกลาง ร้อยละ 15 และระดับน้อย ร้อยละ 3.6 รายละเอียดดังตารางที่ 19

ระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 34.3 รองลงมา คือระดับปานกลาง 30 ระดับน้อย ร้อยละ 17.9 ที่เหลือ ได้แก่ ระดับมากที่สุด และมาก ร้อยละ 11.4 และ 6.4 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 20

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของกลุ่มตัวอย่างรวมทุกด้าน พบว่า ไม่มีกลุ่มตัวอย่างรายใดที่การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 41.4 รองลงมา คือระดับมาก ร้อยละ 33.6 ระดับมากที่สุด ร้อยละ 14.3 และระดับน้อย ร้อยละ 10.7 รายละเอียดดังตารางที่ 21

ตารางที่ 17 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา

ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
น้อยที่สุด	4	2.9
น้อย	13	9.3
ปานกลาง	56	40.0
มาก	21	15.0
มากที่สุด	46	32.9
รวม	140	100

ตารางที่ 18 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยด้านการวางแผน

ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
น้อยที่สุด	3	2.1
น้อย	13	9.3
ปานกลาง	65	46.4
มาก	23	16.4
มากที่สุด	36	25.7
รวม	140	100

ตารางที่ 19 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยด้านการลงทุนหรือปฏิบัติงาน

ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
น้อยที่สุด	-	-
น้อย	5	3.6
ปานกลาง	21	15.0
มาก	46	32.9
มากที่สุด	68	48.6
รวม	140	100

ตารางที่ 20 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยด้านการติดตามประเมินผล

ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
น้อยที่สุด	48	34.3
น้อย	25	17.9
ปานกลาง	42	30.0
มาก	9	6.4
มากที่สุด	16	11.4
รวม	140	100

ตารางที่ 21 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยในภาพรวม

ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
น้อยที่สุด	-	-
น้อย	15	10.7
ปานกลาง	58	41.4
มาก	47	33.6
มากที่สุด	20	14.3
รวม	140	100

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนอง อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจำเป็นที่จะต้องรักษาระดับของการมีส่วนร่วมไว้ไม่ให้ลดลง และควรมีการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชน ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมนั้นยังอยู่ในระดับน้อย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในด้านดังกล่าวนี้ให้มากขึ้น

ส่วนที่ 4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

สำหรับปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ผู้ศึกษาได้แบ่งผลการศึกษิตตามสมมติฐานในการศึกษา ซึ่งมีทั้งหมด 10 ข้อ ดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 เพศมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 22 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

เพศ	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
ชาย	10 (10.0)	42 (42.0)	31 (31)	17 (17)	100 (71.4)
หญิง	5 (12.5)	16 (40.0)	16 (40.0)	3 (7.5)	40 (28.6)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)

$\chi^2 = 2.689$ df. = 3 sig. = 0.442

จากตารางที่ 22 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 2.689 ค่า df เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.442 ซึ่งมีค่ามากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าเพศของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าทั้งเพศชายและหญิง ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และระดับมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเข้าร่วมในการจัดการป่าชุมชนนั้น ได้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน ไม่มีการกีดกันว่าจะต้องเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ดังนั้นเพศ

จึงไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นิตยา เชื้อโชด (2551) ที่พบว่า เพศไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนคอนสี บ้านปะอ่าว ตำบลละอ่าว อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี

สมมติฐานที่ 2 อายุมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 23 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน บ้านนาทอย

อายุ	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
น้อย	5 (6.6)	36 (47.4)	22 (28.9)	13 (17.1)	76 (54.3)
มาก	10 (15.6)	22 (34.4)	25 (39.1)	7 (10.9)	64 (45.7)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)

$\chi^2 = 6.035$ df. = 3 sig. = 0.109

จากตารางที่ 23 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอายุของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย สำหรับตัวแปรอายุได้ทำการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้อายุเฉลี่ยของประชาชนในพื้นที่ศึกษาคือ 44.3 ปี เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง กล่าวคือ ประชาชนที่อายุน้อยกว่า 45 ปีจะอยู่ในกลุ่มอายุน้อย และ 45 ปีขึ้นไปจะอยู่ในกลุ่มอายุมาก ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 6.035 ค่า df เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.109 ซึ่งมีค่ามากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าทั้งกลุ่มอายุน้อยและมาก ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางและระดับมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนในทุกกลุ่มอายุ ได้รับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชนอย่างทั่วถึง ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนและเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นอายุจึงไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า

ชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมศักดิ์ สมานไทย (2546) ที่พบว่า อายุไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

สมมติฐานที่ 3 การศึกษามีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 24 ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

การศึกษา	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
ไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	13 (11.1)	51 (43.6)	38 (32.5)	15 (12.8)	117 (83.6)
สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	2 (8.7)	7 (30.4)	9 (39.1)	5 (21.5)	23 (16.4)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)

$\chi^2 = 2.231$ df. = 3 sig. = 0.526

จากตารางที่ 24 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ผลการศึกษาพบว่าค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 2.231 ค่า df เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.526 ซึ่งมีค่ามากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางและระดับมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการศึกษาไม่ได้สะท้อนถึงระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนหรือความตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชน ดังนั้นการศึกษาจึงไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ร้อยคำรจเอกมาโนชญ์ อุปสินธุ์ (2543) ที่พบว่าการศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

การจัดการป่าชุมชน โครงการป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

สมมติฐานที่ 4 รายได้มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 25 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

รายได้	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
ต่ำ	9 (10.0)	40 (44.4)	29 (32.2)	12 (13.3)	90 (64.3)
สูง	6 (12.0)	18 (36.0)	18 (36.0)	8 (16.0)	50 (35.7)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)
$\chi^2 = 0.970$		df. = 3		sig. = 0.807	

จากตารางที่ 25 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย สำหรับตัวแปรรายได้ได้ทำการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้รายได้เฉลี่ยของประชาชนในพื้นที่ศึกษาคือ 3,864.3 บาท เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง กล่าวคือ ประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า 3,865 บาท จะอยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำ และ 3,865 บาทขึ้นไปจะอยู่ในกลุ่มรายได้สูง ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 0.970 ค่า df เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.807 ซึ่งมีค่ามากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่ารายได้ของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าทั้งประชาชนที่มีรายได้ต่ำ และสูง ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางและระดับมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมาจากภาคการเกษตร โดยประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา เป็นผลให้รายได้ของแต่ละครัวเรือนมีจำนวนใกล้เคียงกัน เฉลี่ยประมาณ 3,865 บาทต่อเดือน ดังนั้นรายได้จึงไม่ใช่ปัจจัยจูงใจ ที่ทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ

สมศักดิ์ สมานไทย (2546) ที่พบว่า รายได้ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการป่าชุมชน ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

สมมติฐานที่ 5 การถือครองที่ดินมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 26 ความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

การถือครองที่ดิน	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
ไม่เกิน 20 ไร่	11 (11.5)	43 (44.8)	29 (30.2)	13 (13.5)	96 (68.6)
21-40 ไร่	2 (7.4)	11 (40.7)	9 (33.3)	5 (18.5)	27 (19.3)
มากกว่า 40 ไร่	2 (11.8)	4 (23.5)	9 (52.9)	2 (11.8)	17 (12.1)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)
$\chi^2 = 4.598$		df. = 6		sig. = 0.596	

จากตารางที่ 26 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 4.598 ค่า df เท่ากับ 6 และค่า sig เท่ากับ 0.596 ซึ่งมีค่ามากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าการถือครองที่ดินของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าประชาชนที่มีการถือครองที่ดินในทุกระดับจำนวน ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางและระดับมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากที่ดินที่ประชาชนถือครองอยู่นั้นเป็นที่ดินในเขตป่าสงวน ซึ่งไม่มีมูลค่าในตลาด จึงไม่ได้สะท้อนว่าผู้ที่มีจำนวนถือครองที่ดินมากจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ดังนั้นจำนวนการถือครองที่ดินของประชาชนจึงไม่เป็นสิ่งที่กระตุ้นหรือจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิชัย เอกศิริพงษ์ และดิศพิศ ไสลเพชร (2544) ที่

พบว่าจำนวนถือครองที่ดินไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านหลวง ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานที่ 6 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 27 ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาอาศัยในชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ระยะเวลาอาศัยในชุมชน	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
ไม่เกิน 20 ปี	2 (15.4)	4 (30.8)	3 (23.1)	4 (30.8)	13 (9.3)
21-40 ปี	3 (5.2)	30 (51.7)	17 (29.3)	8 (13.8)	58 (41.4)
41-60 ปี	3 (5.3)	22 (38.6)	25 (43.9)	7 (12.3)	57 (40.7)
มากกว่า 60 ปี	7 (58.3)	2 (16.7)	2 (16.7)	1 (8.3)	12 (8.6)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)

$\chi^2 = 39.131$ df. = 9 sig. = 0.000

จากตารางที่ 27 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 39.131 ค่า df เท่ากับ 9 และค่า sig เท่ากับ 0.000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าประชาชนที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ช่วงไม่เกิน 20 ปี จนถึง 41-60 ปี ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางและระดับมาก เช่นเดียวกัน สำหรับประชาชนที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ได้รับข้อมูลข่าวสารและมีโอกาสได้เข้าร่วมประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับป่าชุมชน จึงทำให้ประชาชนที่มี

ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนไม่นานก็สามารถเข้าใจถึงความสำคัญและเกิดความหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ในขณะที่เดียวกันผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมากคือคนชรา คนกลุ่มนี้ไม่สามารถที่จะเข้าไปร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนได้ จึงเป็นผลให้การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ดังนั้นระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระยุทธ โพธิ์ถาวร (2550) ที่พบว่า ระยะเวลาอาศัยในชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎร ในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยโศ ตำบลแม่ขาม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สมมติฐานที่ 7 สถานภาพทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 28 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

สถานภาพ ทางสังคม	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
มี	3 (7.0)	8 (18.6)	13 (30.2)	19 (44.2)	43 (30.7)
ไม่มี	12 (12.4)	50 (51.5)	34 (35.1)	1 (1.0)	97 (69.3)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (44.3)	140 (100)

$\chi^2 = 47.659$ df. = 3 sig. = 0.000

จากตารางที่ 28 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 47.659 ค่า df เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าสถานภาพทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคม ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด ในขณะที่ประชาชนที่ไม่มีสถานภาพทางสังคม ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วม

อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคม ถือได้ว่าเป็นตัวแทน หรือเป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรม ต่างๆ รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวกับป่าชุมชน จึงเป็นผลให้ผู้ที่มิได้มีสถานภาพทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอยมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชูติสร่า ปะกิระตั้ง (2549) ที่พบว่า สถานภาพทางสังคมมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ อำเภอ วาปีประทุม จังหวัดมหาสารคาม

สมมติฐานที่ 8 การได้รับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 29 ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

การได้รับการฝึกอบรม	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
เคย	6 (8.1)	28 (37.8)	23 (31.1)	17 (23.0)	74 (52.9)
ไม่เคย	9 (13.6)	30 (45.5)	24 (35.4)	3 (4.5)	66 (47.1)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)
$\chi^2 = 10.066$		df. = 3		sig. = 0.018	

จากตารางที่ 29 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 10.066 ค่า df เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.018 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าการได้รับการฝึกอบรมของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรม มีการมีส่วนร่วมกระจายอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับมากที่สุด ในขณะที่ประชาชนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ส่วนใหญ่มี

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการได้รับการฝึกอบรมของประชาชนเป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ซึ่งมีส่วนช่วยให้ประชาชนเห็นความสำคัญและเข้าใจในการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น ดังนั้นประชาชนที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมจึงมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไกรสร วิริยะ (2543) ที่พบว่า การได้รับการฝึกอบรมมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของราษฎรบ้านสวนพลู ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

สมมติฐานที่ 9 ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 30 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
น้อย	1 (1.8)	29 (52.7)	16 (29.1)	9 (16.4)	55 (39.3)
มาก	14 (16.5)	29 (34.1)	31 (36.5)	11 (12.9)	85 (60.7)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)

$\chi^2 = 10.298$ df. = 3 sig. = 0.016

จากตารางที่ 30 แสดงถึงความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย สำหรับตัวแปรความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ได้ทำการแบ่งออกเป็น 2 ระดับ โดยใช้คะแนนเฉลี่ยจากการตอบแบบสอบถามของประชาชนในส่วนความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน คือ 12.95 คะแนนเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง กล่าวคือประชาชนที่ได้คะแนนน้อยกว่า 13 คะแนน จะอยู่ในระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนน้อย และ 13 คะแนนขึ้นไป จะอยู่ในระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมาก ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้ 10.298 ค่า df เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.016 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่าความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับมาก ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับน้อย ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับมาก มีเข้าใจถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ที่จำเป็นต้องร่วมกันอนุรักษ์ไว้ ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนจึงมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของรักเกล้า สถานสุข (2547) ที่พบว่า ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ ตำบลห้วยแม่เพียง อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี

สมมติฐานที่ 10 ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ตารางที่ 31 ความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ความคาดหวัง	การมีส่วนร่วม				รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
น้อย	3 (6.7)	28 (62.2)	11 (24.4)	3 (6.7)	45 (32.1)
มาก	12 (12.6)	30 (31.6)	36 (37.9)	17 (17.9)	95 (67.9)
รวม	15 (10.7)	58 (41.4)	47 (33.6)	20 (14.3)	140 (100)

$\chi^2 = 12.275$ df. = 3 sig. = 0.006

จากตารางที่ 31 แสดงถึงความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย สำหรับตัวแปรความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน ได้ทำการแบ่งออกเป็น 2 ระดับ โดยใช้คะแนนเฉลี่ยจากการตอบแบบสอบถามของประชาชนในส่วนความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน คือ 14.50 คะแนนเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง กล่าวคือ ประชาชนที่ได้คะแนนน้อยกว่า 15 คะแนน จะอยู่ในระดับความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนน้อย และ 15 คะแนน จะอยู่ในระดับความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนมาก ผลการศึกษาพบว่า ค่า Chi-square ที่คำนวณได้เท่ากับ 12.275 ค่า df

เท่ากับ 3 และค่า sig เท่ากับ 0.006 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ แสดงว่า ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

จากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าประชาชนที่มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนในระดับมาก ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ประชาชนที่มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนในระดับน้อย ส่วนใหญ่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การที่ประชาชนมีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนในระดับมาก จึงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ตามที่คาดไว้ ซึ่งตรงกับเกียรติศักดิ์ เรืองทองดี (2536) ที่สรุปไว้ว่า การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้น ขึ้นอยู่กับผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิระยุทธ โพธิ์ถาวร (2550) ที่พบว่า ความหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยโศ ตำบลแม่ข่ม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตารางที่ 32 สรุปผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ปัจจัย	ค่า Chi - square	df.	significance
เพศ	2.689	3	0.442
อายุ	6.035	3	0.109
การศึกษา	2.231	3	0.526
รายได้	0.970	3	0.807
การถือครองที่ดิน	4.598	6	0.596
ระยะเวลาอาศัยในชุมชน	39.131	9	0.000**
สถานภาพทางสังคม	47.659	3	0.000**
การได้รับการฝึกอบรม	10.066	3	0.018*
ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน	10.298	3	0.016*
ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน	12.275	3	0.006**

หมายเหตุ * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่จะดับ 0.05

**หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่จะดับ 0.01

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี (2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี และ(3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ในบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 140 ครัวเรือน และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจไปวิเคราะห์ผลทางสถิติ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละและค่าเฉลี่ย เพื่อใช้อธิบายถึงสภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง และใช้การทดสอบไค-แอสควร์ เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

สภาพทางเศรษฐกิจสังคม

ประชาชนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีช่วงอายุระหว่าง 31-50 ปี การศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และอยู่ในสถานภาพสมรส เกือบทั้งหมดประกอบอาชีพทำนาและมีอาชีพรอง คือ ทำไร่ รายได้อยู่ในช่วงไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือน จำนวนการถือครองที่ดินไม่เกิน 20 ไร่ เป็นที่ดินที่ได้มาจากมรดกตกทอด และมีเอกสารสิทธิ์ โดยที่ดินส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นที่นาและที่ไร่ สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์จากป่าชุมชน พบว่า เกือบทั้งหมดเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเพื่อบริโภคในครัวเรือนและขาย และมูลค่าที่ได้จากการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนทั้งหมด คิดเป็นมูลค่า 133,255 บาทต่อเดือน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีสถานภาพทางสังคม โดยผู้ที่มีสถานภาพทางสังคม ส่วนมากเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน ส่วนใหญ่เกิดในหมู่บ้าน และมีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนอยู่ที่ 21-40 ปี ในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่า

ชุมชน พบว่า ทั้งหมดได้รับข้อมูลข่าวสาร และแหล่งข้อมูลมาจากหอกระจายข่าว ประชาชนส่วนใหญ่เคยได้รับการฝึกอบรม สำหรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน ที่พบว่า มีความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของประชาชนกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นการมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผลเพียงด้านเดียวที่อยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมด้านการลงทุนหรือปฏิบัติการมากที่สุด รองลงมาคือ ระดับการมีส่วนร่วมด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา ระดับการมีส่วนร่วมด้านการวางแผน และระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผล ตามลำดับ สำหรับในภาพรวมระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนจัดอยู่ในระดับมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย

ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ส่วน เพศ อายุ การศึกษา รายได้ และการถือครองที่ดิน เป็นปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของประชาชนกลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือน ซึ่งถือว่าค่อนข้างน้อย ทำให้ประชาชนมีความต้องการที่จะใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเพิ่มมากขึ้น และส่งผลกระทบโดยตรงต่อจำนวนทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ดังนั้นควรมีการส่งเสริมอาชีพรองอื่นๆ ที่สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน เช่น จัดกลุ่มทำงานฝีมือหัตถกรรมต่างๆ

2. จากการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน พบว่า

ระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ดังนั้นควรมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชุมชนเพิ่มเติมแก่กลุ่มประชาชนที่เพิ่งย้ายมาอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และเกิดความหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

กรณีสถานภาพสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ดังนั้น ควรมีการมอบหมายให้ผู้ที่มิสถานภาพทางสังคม เช่น กรรมการหมู่บ้าน เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน รวมทั้งเป็นผู้นำประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน

การได้รับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ดังนั้น ควรจัดให้มีโครงการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนให้แก่ประชาชน

ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ดังนั้น ควรมีการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนและจัดฝึกอบรมแก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ความคาดหวังผลประโยชน์จากป่าชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ดังนั้นควรจัดให้มีโครงการระยะสั้นเกี่ยวกับป่าชุมชน ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ เช่น โครงการปลูกป่าในพื้นที่ทำกินหรือป่าหัวไร่ปลายนา ซึ่งผลที่ได้รับนอกจากจะทำให้พื้นที่ป่าของชุมชนเพิ่มขึ้น ประชาชนยังสามารถได้รับประโยชน์จากความร่วมมือกันของต้นไม้ รวมทั้งของป่าต่างๆ ที่เพิ่มขึ้น

3. จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาทอย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าประชาชนบ้านนาทอยมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าร่วมจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน นอกจากนี้ผลการศึกษายังเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ดังนั้นควรมีการรักษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ให้ลดลง และพัฒนาเพื่อเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องเข้ามาปรับปรุงและส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะด้านการติดตามประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านนี้ยังอยู่ในระดับน้อย โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนให้มีความเข้าใจถึงความสำคัญของการติดตามประเมินผลหลังการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ มีข้อจำกัดในหลายๆ ด้าน เช่น ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา งบประมาณที่ใช้ในการศึกษา ดังนั้นหากไม่มีข้อจำกัดในเรื่องดังกล่าว จึงเห็นสมควรให้มีการเพิ่มเติมในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ควรมีการสัมภาษณ์ข้อมูลจากบุคคลที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนจริงๆ โดยไม่รวมผู้ที่เป็นตัวแทนครัวเรือน ซึ่งจะทำได้รับข้อมูลที่ชัดเจนมากกว่า
2. การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ในส่วนของมูลค่าที่ได้จากการใช้ประโยชน์ป่าชุมชน ควรใช้วิธีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ทราบมูลค่าผลประโยชน์จากป่าชุมชนที่ชัดเจนและครอบคลุม

3. ควรมีการศึกษาเรื่องของป่าในเขตป่าชุมชน เพื่อให้ทราบกำลังการผลิตของป่าจากป่าชุมชน และนำผลการศึกษามาใช้ในการวางแผนการจัดการการใช้ประโยชน์ของป่าให้ถูกต้องตามแนวทางการอนุรักษ์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมป่าไม้. 2537. ความหมายป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้.

กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่งพาตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

เกียรติศักดิ์ เรืองทองดี. 2536. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา: กรณีศึกษาตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โกมล แพรททอง. 2532. ป่าชุมชนในประเทศไทย คู่มือเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนการจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้.

_____. 2535. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับป่าชุมชน. นนทบุรี: สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไกรสร วิริยะ. 2543. การพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของราษฎรบ้านสวนพลู ตำบลทับหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรป่าไม้, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ฉลาด รมิตานนท์. 2528. ป่าไม้สังคมกับการพัฒนาชุมชน สมาคมสังคมสงเคราะห์ศาสตร์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจ้าพระยาการพิมพ์.

ชุติสรา ปะกิระตั้ง. 2549. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชุมชนบ้านนาทอย. ม.ป.ป. แบบจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านนาทอย. อุบลราชธานี:
ฝ่ายประสานงานเครือข่ายป่าชุมชนดงนาทาม. (อัคราเสนา)

นิตยา เชื้อโชติ. 2551. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชน
ดอนชี บ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี.

นรินทร์ จงวุฒิเวทย์. 2527. แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา
ชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภการพิมพ์.

นิวัต เรืองพานิช. 2548. ป่าและการป่าไม้ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬา.

พิชัย เอกศิริพงษ์ และตติศิ ไสลเพชร. 2544. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน
กรณีศึกษาชุมชนบ้านหลวง ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา. ส่วน
ป่าชุมชน, สำนักส่งเสริมการปลูกป่า. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้.

เพิ่มศักดิ์ มกรากิรมย์. 2538. ป่าชุมชน แนวคิดหลักการ วิธีการ และประสบการณ์.
กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้.

พัชรี ลีโรรส. 2546. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุคศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน, การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
ศักดิ์โสภการพิมพ์.

มาโนชญ์ อูปสินธุ์, ร้อยตำรวจเอก. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
กรณีศึกษาโครงการป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัด
กาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เขาวัดเกษณ์ อภิชิตวัฒนภ. 2531. ประชาชนกับป่าธรรมชาติ คนกับป่าไม้ สถานการณ์ปัญหา และ
อนาคต. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รักษักกล้า สदानุช. 2547. ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จังหวัดเพชรบุรี.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารทรัพยากรป่าไม้,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิยุทธ์ จำรัสพันธ์, รัชดา ฉายสวัสดิ์ และพงษ์ยุทธ บำรุงสิทธิ์. 2535. การจัดการป่าชุมชนโดย
องค์กรท้องถิ่น. ขอนแก่น: โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วีระยุทธ โพธิ์ถาวร. 2550. การมีส่วนร่วมของของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยไผ่
ตำบลนายวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วีระวัฒน์ เต็มสันติกุล. 2551. การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม: ศึกษา
เฉพาะกรณี ชุมชนในเขตบางซื่อ จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ กรณีศึกษาป่าชุมชน
บ้านห้วยแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศิริสิทธิ์ จรูญศรี. ป่าชุมชนป่าดงนาทาม (สัมภาษณ์). เลขานุการเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม.
ฝ่ายประสานงานเครือข่ายป่าชุมชนดงนาทาม จังหวัดอุบลราชธานี,
22 กรกฎาคม พ.ศ. 2548.

คันสนีย์ นิจพานิช. 2542. การมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาของคณะกรรมการบริหาร
กิจการ ประปาหมู่บ้าน กรมอนามัย กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สภาร่างรัฐธรรมนูญ. 2550. ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงประชามติ.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมพล จินดาคำ. 2546. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ป่าชุมชนห้วยป้อม อำเภอสอง
จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรป่าไม้,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมศักดิ์ สมานไทย. 2546. การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด
จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารทรัพยากรป่าไม้,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมาพร ศิริลาภ. 2546. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชน
ดงผักข่า อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

ส่วนป่าชุมชน. 2537. แนวทางปฏิบัติงานโครงการพัฒนาป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร:
สำนักส่งเสริมการปลูกป่า, กรมป่าไม้.

_____. 2541. ป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการปลูกป่า, กรมป่าไม้.

สุภาภรณ์ วรพรพรรณ. 2550. ราวัลลูกโลกสีเขียว (Online). www.pttinternet.pttplc.com,
4 สิงหาคม 2551.

เสนห์ จามริก. 2536. **ป่าชุมชนในประเทศไทย แนวทางการพัฒนา เล่ม1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนพัฒนาท้องถิ่น.

สำนักงานเลขาธิการกรมป่าไม้. 2550. **สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.

สำนักทดสอบทางการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. มปป. **ข้อมูลทั่วไปโรงเรียนหนามแท่งพิทย** (Online). www.gpa1.moe.go.th, 15 ธันวาคม 2551.

อकिन รพีพัฒน์. 2527. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากการพิมพ์.

อำนวยการ คอวนิช. 2532. **แนวทางการพัฒนาป่าไม้ภายหลังการปิดป่า, เอกสารทางวิชาการเพื่อพัฒนาป่าไม้ของไทยในปัจจุบัน การบรรยายพิเศษทางวิชาการป่าไม้ประจำปี 2532**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Amstein, S.R. 1969. **Leader of Citizen Participation**. New York: The American Institute of Philippines.

Betcher, H.J. 1994. **Group Participation techniques for Leaders and Members**. London: SAGE Publications.

Chapin, F.S. 1977. Social Participation and Social Intelligence. pp. 215-217 in M. Delbert (ed.). **Handbook of Research Design and Social Measurement**. (3rd.ed.). New York: Longman

Kasperson, R.E. and Breitbandm. 1974. **Participation Decentralization and Advocacy Planning**. Resource Paper No.25. Washington, D.C.: Association of American Geographers.

Williams, E. 1976. **Participation' Management: Concept Theory and Implementation.**

Atlanta G:Georgia State University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ตารางผนวกที่ 1 ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan

จำนวน ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
10	10	220	140	100	291
15	14	230	144	1300	297
20	19	240	148	1400	302
25	24	250	152	1500	306
30	28	260	155	1600	310
35	32	270	159	1700	313
40	36	280	162	1800	317
45	40	290	165	1900	320
50	44	300	169	2000	322
55	48	320	175	2200	327
60	52	340	181	2400	331
65	56	360	186	2600	335
70	59	380	191	2800	338
75	63	400	196	3000	341
80	66	420	201	3500	346
85	70	440	205	4000	351
90	73	460	210	4500	354
95	76	480	214	5000	357
100	80	500	217	6000	361
110	86	550	226	7000	364
120	92	600	234	8000	367
130	97	650	242	9000	368
140	103	700	248	10000	370
150	108	750	254	15000	375
160	113	800	260	20000	377
170	118	850	265	30000	379
180	123	900	269	40000	380
190	127	950	274	50000	381
200	132	1000	278	75000	382
210	136	1100	285	100000	384

ที่มา: Krejcie and Morgan (1970) อ้างใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540)

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

แบบสอบถามเลขที่.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร)

เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาทอย
ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง: แบบสอบถาม 1 ชุด มี 8 หน้า แต่ละชุดมี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (ชื่อ / นามสกุล).....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้านนาทอย ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....น.

วันที่...../...../.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน [] หรือ เติมข้อความลงในช่องว่าง

1. เพศ

ชาย หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

ท่านจบการศึกษาชั้นสูงสุด.....

4. สถานภาพการสมรส

โสด สมรส

หย่า/แยกกันอยู่ หม้าย

5. สถานภาพทางสังคม / ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม

มี ไม่มี

กรณีที่มี ท่านมีตำแหน่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

กรรมการหมู่บ้าน ประธานกลุ่มต่างๆ

กรรมการป่าชุมชน กรรมการสภาตำบล

กรรมการ อบต. อื่นๆ โปรดระบุ.....

6. ท่านมีอาชีพหลัก คือ (เป็นอาชีพที่สร้างรายได้มากที่สุด)

ทำนา ทำไร่

รับจ้างทั่วไป หาของป่า

เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย

หัตถกรรม รับราชการ

อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. คริวเรือนของท่านประกอบอาชีพหรืออย่างอื่นหรือไม่
- ไม่มีอาชีพหรือ มีอาชีพหรือ
- กรณีมีอาชีพหรือ ท่านประกอบอาชีพใด
- ทำนา ทำไร่
- รับจ้างทั่วไป หาของป่า
- เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย
- หัตถกรรม รับราชการ
- อื่นๆ โปรดระบุ.....
8. รายได้รวมของคริวเรือนต่อเดือน.....บาท
9. จำนวนสมาชิกในคริวเรือนของท่าน.....คน
10. การตั้งถิ่นฐาน
- เกิดในหมู่บ้านนี้ ย้ายมาจากที่อื่น
- กรณีย้ายมาจากที่อื่นท่านย้ายมาจาก..... เมื่อปีพ.ศ.
- สาเหตุที่ย้าย.....
11. ปัจจุบันท่านมีการถือครองที่ดินจำนวนเนื้อที่.....แปลง.....ไร่.....ตารางวา
- ระบุงการได้มา
- เป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ เป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์
- มีเอกสารสิทธิ์บางส่วนและไม่มีเอกสารสิทธิ์บางส่วน
12. จากข้อ (11) ที่ดินของท่านมีการใช้ประโยชน์อย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- เป็นที่อยู่อาศัย ที่นา
- ที่ไร่ ที่สวน
- ที่เลี้ยงสัตว์ อื่นๆ โปรดระบุ.....
13. ท่านได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้างหรือไม่
- ใช้ประโยชน์ ไม่ได้ใช้ประโยชน์
- กรณีที่มีการใช้ประโยชน์ ท่านใช้ประโยชน์จากการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- เก็บของป่า โปรดระบุชนิด.....
- วัตถุประสงค์ในการเก็บ บริโภคในคริวเรือน ขาย ทั้งบริโภคและขาย
- คิดเป็นมูลค่าประมาณ.....บาทต่อเดือน

- เก็บถ่าน/ไม้ฟืน โปรรະบุนนิต.....
- วัตถุประสงค์ในการเก็บ บริโภคในครัวเรือน ขาย ทั้งบริโภคและขาย
คิดเป็นมูลค่าประมาณ.....บาทต่อเดือน
- เก็บพืชสมุนไพร โปรรະบุนนิต.....
- วัตถุประสงค์ในการเก็บ บริโภคในครัวเรือน ขาย ทั้งบริโภคและขาย
คิดเป็นมูลค่าประมาณ.....บาทต่อเดือน
- เก็บวัตถุดิบในการก่อสร้าง โปรรະบุนนิต.....
- วัตถุประสงค์ในการเก็บ บริโภคในครัวเรือน ขาย ทั้งบริโภคและขาย
คิดเป็นมูลค่าประมาณ.....บาทต่อเดือน
- เก็บผลผลิตทางการเกษตร โปรรະบุนนิต.....
- วัตถุประสงค์ในการเก็บ บริโภคในครัวเรือน ขาย ทั้งบริโภคและขาย
คิดเป็นมูลค่าประมาณ.....บาทต่อเดือน
- อื่นๆ โปรรະบุนนิต.....
- วัตถุประสงค์ในการเก็บ บริโภคในครัวเรือน ขาย ทั้งบริโภคและขาย
คิดเป็นมูลค่าประมาณ.....บาทต่อเดือน

14. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน เช่น การปลูกป่า การดูแลรักษาป่า และการอนุรักษ์ป่า บ้างหรือไม่

- ได้รับ ไม่ได้รับ
- กรณีได้รับข้อมูลข่าวสารท่านได้รับจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- หอกระจายข่าว วิทยุ
- โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์
- กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ทางราชการ
- ญาติ/เพื่อนบ้าน องค์กรเอกชน
- สมาชิก อบต. อื่นๆ โปรรະบุนนิต.....

15. ท่านเคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรม คุณานต่าง ๆ ที่ทางราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนหรือไม่

- เคย ไม่เคย
- กรณีเคยโปรรະบุนนิตชื่อโครงการหรือหลักสูตร
-
-

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

ส่วนที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว

รายการ	ใช่	ไม่ใช่
1. ป่าชุมชนคือป่าไม้ที่ประชาชนรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน		
2. การรักษาป่าชุมชนเป็นเพียงเพื่อชนะการประกวดและชื่อเสียงของหมู่บ้าน		
3. การรักษาป่าชุมชนเป็นการอนุรักษ์ดิน น้ำ และสัตว์ป่าด้วย		
4. ถ้าคนที่อยู่ในชุมชนลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนจะไม่มีกรลงโทษ		
5. การป้องกันไฟป่าเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาป่าชุมชน		
6. ป่าชุมชนเป็นแนวกันลม และช่วยบรรเทาความรุนแรงของลมพายุ		
7. การรักษาป่าชุมชนเป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้น		
8. การดูแลป่าชุมชนที่ได้ผลดี คือการให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าด้วย		
9. ป่าชุมชนสามารถจัดเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้		
10. ผู้หญิงและเด็กไม่ต้องมีหน้าที่ดูแลป่าชุมชน		
11. คนในชุมชนไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนได้		
12. ห้ามคนในชุมชนตัดไม้และแปรรูปไม้ทุกชนิดในเขตป่าชุมชนก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน		
13. คนในชุมชนสามารถเข้าไปจับจองพื้นที่ทำกินในเขตป่าชุมชนได้		
14. ป่าชุมชนมีส่วนช่วยให้ฝนตกตามฤดูกาล		
15. ป่าชุมชนมีส่วนช่วยในการลดสภาวะโลกร้อนในปัจจุบันได้		

ส่วนที่ 2 ความคาดหวังที่จะได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว

ความคาดหวังที่จะได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน	ใช่	ไม่ใช่
1. ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น		
2. ช่วยให้มีสัตว์ป่าเพิ่มขึ้น		
3. ทำให้มีแหล่งน้ำเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ในการเกษตร		
4. ทำให้มีปริมาณต้นไม้ในชุมชนเพิ่มขึ้น		
5. ช่วยป้องกันน้ำท่วม		
6. ช่วยป้องกันพายุ		
7. ช่วยให้มีฝนตกตามฤดูกาล		
8. ช่วยป้องกันการพังทลายของดินและดินถล่ม		
9. เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน		
10. เป็นแหล่งอาหารของชุมชน		
11. เป็นแหล่งวัตถุดิบที่ใช้ในงานก่อสร้างหรือหัตถกรรม		
12. เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ของชุมชน		
13. เป็นแหล่งสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค		
14. เป็นแหล่งฟอกอากาศให้แก่ชุมชน		
15. ช่วยบรรเทาความร้อนของอากาศ สร้างความร่มรื่นแก่ชุมชน		

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน	เคยบ่อยครั้ง	เคยบางครั้ง	ไม่เคย
1. การมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา			
1.1 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาป่าชุมชนลูกบุญกรุกทำลายบ้างหรือไม่			
1.2 ท่านเคยพบปัญหาเกี่ยวกับป่าชุมชนแล้วนำมาเสนอต่อที่ประชุมบ้างหรือไม่			
1.3 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมพิจารณาถึงสภาพการดูแลรักษาป่าไม้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันบ้างหรือไม่			
1.4 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอบ้างหรือไม่			
1.5 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
1.6 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน			
2.1 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนบำรุงรักษาฟื้นฟูป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
2.2 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดแนวเขตป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
2.3 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
2.4 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อหามาตรการในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
2.5 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมในการวางแผนแนวทางเพื่อพัฒนาป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
2.6 ท่านเคยร่วมวางแผนประชาสัมพันธ์ ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้างหรือไม่			

ตาราง (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน	เคย บ่อยครั้ง	เคย บางครั้ง	ไม่เคย
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน			
3.1 ท่านเคยร่วมสำรวจแนวเขตป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
3.2 ท่านเคยร่วมปลูกป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
3.3 ท่านเคยร่วมบำรุงรักษาป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
3.4 ท่านเคยลาดตระเวน และสอดส่องดูแลป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
3.5 ท่านเคยร่วมดำเนินกิจกรรมที่คณะกรรมการป่าชุมชนมอบหมาย บ้างหรือไม่			
3.6 ท่านเคยบริจาคทรัพย์สินเพื่อกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชนบ้าง หรือไม่			
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล			
4.1 ท่านเคยติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับป่า ชุมชนบ้างหรือไม่			
4.2 ท่านเคยติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงสภาพความ สมบูรณ์ของป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
4.3 ท่านเคยติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการป่า ชุมชนบ้างหรือไม่			
4.4 ท่านเคยติดตามและประเมินผลการเก็บหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน บ้างหรือไม่			
4.5 ท่านเคยพิจารณาถึงความสำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหา และ อุปสรรคของกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้างหรือไม่			
4.6 ท่านเคยติดตามและประเมินผลการบูรณาการป่าหลังการกำหนดแนว เขตป่าชุมชนบ้างหรือไม่			

“ขอขอบพระคุณที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี”

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ – นามสกุล

นายปรัสส์ บุญรัมย์

วัน เดือน ปี ที่เกิด

วันพฤหัสบดีที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2525

สถานที่เกิด

จังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติการศึกษา

บริหารธุรกิจ(บัญชี) (บธ.บ.)

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี